MERIDIANE

EXTRAORDINARA POVESTE A LUI PETER SCHLEMIHL

Lei 1,50

ADALBERT VON CHAMISSO

EXTRAORDINARA POVESTE A LUI PETER SCHLEMIHL

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

Meridiane

ADALBERT VON CHAMISSO

EXTRAORDINARA POVESTE A LUI PETER SCHLEMIHL

In romîneşte de PETRU MANOLIU

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

Din volumul:

CHAMISSOS WERKE
(Zweiter Band)
Meyers Klassiker = Ausgaben
Leipzig und Wien
Bibliographisches Institut

T. 2663

Responsabil de carte: Florin Chiritescu
Tehnoredactor: Ana Sabău
Corector: Petre Stoica

Dat la cules 15.10.56. Bun de tipar 15.12.56. Tiraj 15.100 ex. Hîrtie cărți școlare de 65 gr. m.p. Format 700×1000/32. Coli ed. 3,53. Coli de tipar 3,5. Ediția I. Comanda 3082. A. nr. 04085. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—32=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1469 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN"
București — R.P.R.

CHAMISSO ŞI „PETER SCHLEMIHL"

A trebuit ca destinul personal al poetului să urmeze un drum lung, plin de sinuozităţi, a fost nevoie să intervină însuşi mersul istoriei pentru ca Charles Louis Adelaide de Chamisso, urmaşul unui vechi neam de nobili francezi, să devină poetul german Adalbert Chamisso. Născut la 20 ianuarie 1781 în Champagne, la castelul Boncourt, leagăn al strămoşilor săi, micul Charles ia calea pribegiei, alături de părinţii săi, pe care-i gonea din urmă revoluţia franceză. Avea pe atunci nouă ani. Părinţii lui s-au oprit în Prusia unde s-au stabilit. Băiatul a fost primit în corpul regal de paji; aici şi-a făcut el educaţia. După terminarea stagiului e înălţat la gradul de locotenent în armata prusacă. Şi astfel, aristocratul francez, ajuns ofiţer prusac, a luat parte la campania din 1806 împotriva lui Napoleon. Mai tîrziu îşi dă demisia din armată şi se apucă de studii. Urmează cu sîrg medicina şi botanica la Universitatea din Berlin, iar între 1815-1818 participă ca naturalist la marea călătorie în jurul lumii, întreprinsă de nava rusească de război „Rurik"; această călătorie, organizată de contele

Romanţov, era condusă de Otto von Kotzebue. După întoarcerea în noua-i patrie, Chamisso capătă o slujbă la Grădina Botanică din Berlin şi devine membru al Academiei. Totodată, începe să desfăşoare o bogată activitate poetică. În 1832 a apărut Deutscher Musenalmanach, *fondat de el împreună cu poeţii Schwab şi Gundy.*

Tot restul vieţii lui, Adalbert von Chamisso s-a dovedit un neobosit şi entuziast promotor al tinerelor talente, care găseau în el un sprijinitor şi un sfătuitor. A murit la 21 august 1838, onorat şi deplîns de toţi contemporanii săi.

Chamisso reprezintă din mai multe puncte de vedere unul din cele mai curioase cazuri ale literaturii mondiale. Deşi francez din naştere, deşi a fost nevoit să facă eforturi pentru a-şi însuşi limba germană, el s-a integrat atît de organic în viaţa Germaniei, a devenit atît de german, încît pînă şi astăzi mai este considerat drept poetul preferat al fiecărui cămin german. Ba şi mai mult: de îndată ce Napoleon s-a prăbuşit, făcînd loc reacţiunii franceze victorioase, familia poetului s-a întors în Franţa; Chamisso, însă, a rămas în Germania. Departe de el gîndul de a prefera reacţiunea germană celei franceze! În anii întunecaţi ai sistemului de guvernare Metternich, Chamisso — care începuse ca romantic — s-a dovedit unul din cei mai vajnici apărători ai libertăţii poporului german, unul din cei mai înzestraţi precursori ai liricii progresiste din preajma revoluţiei din martie.

Deşi revoluţia franceză îl azvîrlise de pe poziţia strălucită care-i era hărăzită prin naştere, Chamisso a acceptat pe de-a întregul principiile ei şi a recunoscut ur-

mările ei fericite asupra dezvoltării omenirii. Era extrem de sensibil la orice curent al vremii noi, de oriunde s-ar fi ivit. El a fost acela care, cel dintîi în Germania, a tradus cîntecele lui Béranger, atît de impregnate de spiritul poporului. Multă vreme chiar poetul a nutrit dorința de a deveni un Béranger german. Puternic impresionat de răscoala decembriștilor împotriva regimului țarist, Chamisso a găsit cuvinte înflăcărate de cea mai nobilă admirație pentru martirul răscoalei din 1825 (poezia Bestujev) *și a tradus poezia* Voinarovski *a lui Rîleev, unul din capii răscoalei. Nu i-a uitat nici pe eroii greci care duceau lupta pentru eliberarea națională de sub sîngeroasa asuprire turcească. Cînd a izbucnit revoluția franceză din iulie, fostul aristocrat a salutat-o cu entuziasm... Și, oriunde se aprindeau flăcările luptei pentru libertate, vîlvătăile lor îi luminau mereu drumul creației poetice. Ba mai mult, opera lui era necontenit străbătută de puternice accente sociale.* Cerșetorul și cîinele lui, Rugăciunea unei văduve, Bătrîna spălătoreasă, Invalidul la casa de nebuni, Fiul văduvei — *sînte cele mai impresinante creații din această categorie. E bine cunoscută legenda* Jucăria uriașei. *In versurile ei, poetul striga:* Țăranul nu-i o jucărie! *Proclamînd acest adevăr, el se situa de partea țăranilor muncitori, crunt asupriți. In sfîrșit, iată poezia* Castelul Boncourt — *pe cît de puternică, pe atît de semnificativă pentru poziția politică a lui Chamisso: poetul evocă leagănul înaintașilor săi, pe care revoluția l-a dărîmat; peste locurile atît de dragi amintirii sale, țăranii trag astăzi brazdă cu plugul... dar el îi binecuvîntează pentru fapta lor, căci simte că ță-*

ranul este vestitorul vieții noi, care se înalță din ruinele trecutului.

Putea fi oare exprimată mai sugestiv ideea că poetul își reneagă obîrșia aristocratică și se întoarce la popor?

Nu trebuie să trecem cu vederea pasiunea lui pentru științele naturii: este încă un aspect al personalității unui poet al vremurilor noi. Această pasiune, precum și studiile lui de geografie și de etnologie — roade ale călătoriei sale în jurul lumii (în valoroasa-i descriere a acestei călătorii, Chamisso a luat fățiș poziție împotriva sistemului de exploatare colonială) — ne fac să-l considerăm ca pe un urmaș al iacobinului german Johann Georg Forster, din secolul al XVIII-lea. Așadar, nu e de loc surprinzător faptul că spre Chamisso, poetul și omul, s-a îndreptat simpatia sinceră a tuturor contemporanilor săi cu vederi progresiste.

În a sa Călătorie în Harz, *Heine scria:*

„Cînd m-am înscris în registrul de vizitatori, am întîlnit acolo numele drag al lui Adalbert von Chamisso, biograful nemuritorului Schlemihl..."

Iar în Școala romantică, *marele poet i-a consacrat lui Chamisso un întreg pasaj:*

„...Deși contemporan al școlii romantice și încadrat în ea, acest om a întinerit atît de mult în ultima vreme, încît lirica lui s-a îmbogățit cu tonalități întru totul noi; și astfel, el este socotit ca unul din cei mai originali și importanți poeți moderni. El este legat mult mai puternic de noua Germanie decît de cea veche..."

Iar tînărul Fr. Engels spunea despre Chamisso:

„Dintre vlăstarele poetice ale perioadei Restaurației, a căror vigoare nu a fost paralizată de descărcările elec-

trice ale anului 1830 și care au cunoscut gloria abia în actuala epocă literară, se disting printr-o asemănare artistică trei poeți: Immermann, Chamisso și Platen. La toți trei găsim o individualitate care iese din comun, un caracter puternic și o minte pătrunzătoare, cel puțin tot atît de deosebită ca și talentul lor poetic. La Chamisso predomină cînd imaginea și sentimentul, cînd rațiunea rece; în terține, mai ales, suprafața este absolut rece și rațională, dar din adîncuri răzbate bătaia unei inimi nobile." [1]

Primul și cel mai durabil succes al său l-a reprezentat „Extraordinara poveste a lui Peter Schlemihl" (1814) — una din cele mai încîntătoare și mai originale opere ale literaturii mondiale, care a prilejuit nenumărate interpretări. Această comoară de tîlcuri este un basm despre un flăcău sărac, care și-a vîndut umbra în schimbul unei pungi fermecate, mereu plină cu bani, pe care i-a oferit-o misteriosul „Om cenușiu"; însă, din pricina umbrei pierdute, Peter devine nesuferit celor din jur...

Omul misterios este dispus să-i dea înapoi umbra, dar îi cere în schimb sufletul. Atunci Peter își dă seama că are de-a face cu Diavolul și azvîrle cît colo punga cu bani... În cele din urmă, se mîngîie de pierderea umbrei lui găsind niște cizme fermecate cu care sărea șapte poște deodată și care-i dădeau posibilitatea să afle tainele naturii.

Varietatea semnificațiilor pe care le oferă alegoria ascunsă în substanța basmului ne fac să ne întrebăm cărui gen aparține această operă. Este vorba oare de o satiră

---

[1] *K. Marx* și *F. Engels*: „Despre artă și literatură", Editura pentru literatură politică, 1953 (pag. 562).

sau de o parabolă? De o glumă grotescă sau de o confesiune poetică? Şi mulţi au fost cei care l-au considerat pe Peter Schlemihl *fie sub unul fie sub altul dintre aceste aspecte. Sigur este însă că Chamisso a introdus în opera sa multe date din viaţa lui personală şi că „cizmele de şapte poşte" sînt o aluzie la apropiata călătorie a poetului în jurul lumii. Dar ce semnificaţie are umbra? Dacă ai pierdut-o, treci în rîndul celor dispreţuiţi, pe care societatea îi alungă plină de dezgust din sînul ei... Nu cumva umbra o fi însemnînd* patria, *pe care poetul şi-o pierduse? Oare nu la asta s-a gîndit Chamisso cînd, în anul 1807, a stat de vorbă cu Madame de Staël? Poetul i s-a plîns că e privit „...ca un francez în Germania şi ca un german în Franţa; un iacobin printre aristocraţi, iar pentru democraţi — un patrician...* Je ne suis nulle part de mise..."

Este poate cel mai sigur să acceptăm interpretarea istoricului literar Karl Goedeke, care se poate rezuma cam în felul următor. Într-una dintre călătoriile sale, Chamisso şi-a pierdut pălăria, sacul de drum, batista... într-un cuvînt, întregul avut mobil. Prietenul său, poetul Fouqué l-a întrebat atunci dacă nu cumva îşi pierduse şi umbra. Şi amîndoi au încercat să-şi imagineze cum ar fi îndurat o asemenea nenorocire. Altădată, au citit împreună o carte a lui Lafontaine — un scriitor german la modă pe atunci — care povestea cum un om foarte binevoitor scotea dintr-un sac tot felul de lucruri; orice-i cereai, omul acela cumsecade scotea pe dată la iveală... Drept comentariu, Chamisso a spus: „Dac-ai vorbi frumos cu un asemenea om, el ar fi în stare să-ţi scoată

din sac și o trăsură cu cai!" Și iată că Schlemihl era gata conceput...

Inițial nu era decît un joc amuzant al fanteziei, după cum o dovedesc cîteva trăsături hazlii ale acestei povestiri, care plutea între basm și alegorie. Dar, înainte de a se isprăvi jocul, poetul a mers mai în adîncul lucrurilor; și el era asemenea lui Peter Schlemihl cel fără umbră, nu avea o îndeletnicire, era lipsit de perspective și, într-un anumit sens, era chiar un apatrid, mînat de colo-colo între Germania și Franța, de neastîmpărul chinuitor al unor sentimente care se ciocneau între ele...

Ca și lui Peter Schlemihl, lui Chamisso îi plăcea să poarte haină *poloneză; întocmai ca în poveste, servitorul lui credincios se numea Bendel, iar pudelul său iubit — Figaro. Dar ce vreți mai mult? Varnhagen von Ense, prietenul poetului, spunea: „Canavaua lui «Schlemihl» e țesută cu fapte din viață".*

Fără îndoială, „Peter Schlemihl" exprimă o idee fundamentală, progresistă și umanitară, care iese în relief din următorul pasaj:

„...dacă în lumea noastră aurul este mai puternic decît virtutea și meritul, mai mult decît aurul trebuie să valoreze umbra mea..." și (spre sfîrșit): „...dacă vrei să trăiești printre oameni, învață să respecți mai întîi umbra și numai apoi banul..." Asta vrea să însemne că umbra nu-i altceva decît vanitatea omenească, iar de faptul că este atît de prețuită sînt vinovați numai oamenii răi, care dau cea mai mare importanță nimicurilor.

Așadar, omul nu trebuie să jertfească în schimbul aurului nici cea mai mică părticică din personalitatea sa;

bunul cel mai de preț, cea mai mare bogăție, rămîne tot omenia... și iată de ce aurul nu-l poate face fericit pe eroul nostru. Dar cea mai adîncă cunoaștere a vieții ne-o dovedește poetul în felul cum își încheie opera: suferința oricît de grea poate fi vindecată prin muncă... *iar omul care sfarmă cătușele societății și se întoarce cu toată ființa lui către natură, omul acela și-a dobîndit pe deplin libertatea morală. Pătrunzînd adînc în miezul vieții și trudind cinstit și cu sîrg, omul acela va supune și va îmblînzi natura spre binele și folosul întregii omeniri... Dar, chiar lăsînd la o parte orice semnificație, sîntem siguri că, grație neîntrecutei măiestrii a povestitorului, grație originalității ideii de bază, grație umorului și fiorului romantic care se împletește la fiecare pas cu realismul cel mai îndrăzneț, nemuritorul* Schlemihl *îl va captiva și încînta mereu pe orice cititor, fie el tînăr, fie bătrîn. Și, o dată cu eroul, va rămîne neuitat și creatorul său, una din cele mai dragi figuri ale literaturii germane, poetul care pînă la cea din urmă suflare a dat glas chemării spre libertate și mîniei celor săraci și împilați.*

ALFRED MARGUL-SPERBER

După o norocoasă călătorie pe mare, pentru mine însă foarte obositoare, am ajuns, în sfîrşit, în port. De îndată ce am coborît pe uscat, mi-am luat micul meu calabalîc şi, făcîndu-mi loc prin mulţime, am intrat în prima casă în faţa căreia atîrna o firmă. Am cerut o cameră; m-a condus la mansardă un servitor, care, mai întîi, m-a măsurat din cap pînă-n picioare. I-am cerut apă şi l-am rugat să-mi spună unde aş putea să-l găsesc pe domnul Thomas John.

— În faţa Porţii de Nord, prima vilă pe dreapta, o casă mare, nouă, cu plăci de marmură roşie şi albă şi cu multe coloane.

Bun. Era încă prea devreme. Mi-am dezlegat bocceaua, am scos redingota neagră de curînd întoarsă, m-am îmbrăcat cu hainele cele mai bune; am scos scrisoarea de recomandaţie şi am pornit

să-l găsesc pe omul care, după modestele mele nădejdi, avea să-mi fie de mare folos.

După ce am urcat toată Strada de Nord şi am ajuns la Poartă, am zărit îndată coloanele casei strălucind printre frunzele copacilor. Aşadar aici locuieşte, mi-am zis eu. Mi-am lustruit pantofii cu batista, mi-am îndreptat cravata la gît şi zicînd un Doamne-ajută, am tras clopoţelul. Uşa se deschise. Pe coridor, trebui să mă supun unui interogatoriu; portarul binevoi să mă anunţe şi avui cinstea să fiu poftit în parc, unde domnul John se plimba întovărăşit de o mică societate. L-am recunoscut imediat după înfăţişarea sa mîndră şi mulţumită de sine. M-a primit foarte bine, cum primeşte orice bogătaş pe o biată haimana, s-a întors îndată spre mine şi fără a-şi părăsi societatea, mi-a luat scrisoarea.

— Da, da, e din partea fratelui meu, spuse el. De multă vreme n-am mai primit veşti de la el. E sănătos, nu-i aşa ? Şi adresîndu-se celorlalţi, fără a mai aştepta răspunsul meu, arătă cu scrisoarea spre colină : — Acolo am de gînd să construiesc noua clădire.

Apoi rupse sigiliul, fără a-şi întrerupe convorbirea care alunecă asupra bogăţiei.

— Cine nu posedă măcar un milion — adăugă

el — acela este, să-mi fie cu iertăciune, un ticălos!

— Vai, cît este de adevărat! am strigat eu, biruit de emoție.

Cred că vorbele mele i-au plăcut. Mi-a surîs, zicînd:

— Rămîi aici, dragă prietene; poate că mai tîrziu voi găsi vreme să-ți spun ce părere am în privința asta; arătă spre scrisoarea pe care o vîrî în buzunar, apoi se întoarse către ceilalți. Oferi brațul unei tinere doamne; ceilalți bărbați făcură la fel alegîndu-și însoțitoarea care le plăcea. Și astfel perechile se îndreptară înspre o colină cu trandafiri înfloriți.

M-am luat după ei, fără să stingheresc pe cineva, căci nimeni nu se sinchisea de mine. Mica societate era foarte bine dispusă: se flirta, se rîdea, se discuta din cînd în cînd cu seriozitate despre lucruri frivole, iar alteori cu ușurință despre lucruri importante, se făceau glume pe seama prietenilor absenți și a situației lor. Eram cu totul străin, pentru a pricepe prea multe din cele spuse; și prea amărît, pentru a dezlega înțelesul unor asemenea șarade.

Iată-ne la boschetul de trandafiri. Frumoasa Fany — care, după cît se părea, era eroina zilei

— vrînd să rupă o creangă înflorită, se înțepă într-un spin și, ca și cum ar fi țîșnit din trandafirii întunecați, o picătură de purpură apăru pe mîna ei delicată. Această întîmplare puse în mișcare întreaga societate. Era nevoie de un plasture englezesc. Un bătrînel uscățiv, înalt și liniștit, care se afla lîngă mine, dar pe care nu-l observasem încă, vîrî mîna în buzunarul îngust de la piept al hainei sale de tafta gri, croită după vechea modă franțuzească, scoase un portofel mic, îl deschise și oferi doamnei, cu o plecăciune umilă, ceea ce dorise. Aceasta îl primi fără să-i dea nici o atenție și fără să-i mulțumească; rana fu bandajată și continuarăm să urcăm colina de pe care se putea zări atît labirintul înverzit al parcului cît și nemărginita perspectivă a oceanului.

Priveliștea era într-adevăr minunată și înălțătoare. La orizont, între talazurile întunecoase ale oceanului și albastrul cerului, apăru un punct strălucitor.

— O lunetă ! strigă domnul John și, înainte ca servitorii să se poată pune în mișcare la chemarea stăpînului, bătrînelul cărunt își vîrî mîna în buzunarul hainei, scoase o lunetă Dollond, pe care, cu o plecăciune plină de respect, o întinse

domnului John. Acesta o puse imediat la ochi şi dădu de ştire societăţii că este vaporul care plecase în ajun şi care acum era reţinut în rada portului din pricina vîntului potrivnic. Luneta trecu din mînă în mînă, dar nu se mai întoarse la proprietarul ei ; iar eu priveam plin de mirare la bărbatul acela ciudat şi nu mă puteam dumiri cum de încăpuse un instrument atît de mare în buzunarul lui atît de mic ; nici unul dintre oaspeţi, însă, nu părea să observe acest fapt, şi nimeni nu se mai ocupa de bătrînelul uscăţiv, după cum nu se ocupa de mine.

S-au servit răcoritoare şi fructe dintre cele mai rare, în vasele cele mai scumpe. Domnul John făcea el însuşi onorurile casei cu o graţie sprintenă şi, pentru a doua oară, îmi adresă cuvîntul :

— Hai tinere, mănîncă, de aşa ceva n-ai avut parte pe vapor !

Am făcut o plecăciune ; el însă nici n-a observat-o, căci începuse numaidecît să vorbească cu altcineva.

Oaspeţii s-ar fi odihnit cu plăcere pe pajiştea de pe coasta colinei, de unde priveliştea se desfăşura în faţa ochilor, dar se temeau că pămîntul e umed.

— Ce minunat ar fi — spuse cineva — dacă

am putea aşterne aici nişte covoare turceşti. Dorinţa nici nu fusese încă bine exprimată că bătrînelul în haina cenuşie şi vîrîse mîna în buzunar şi cu o expresie modestă, ba chiar smerită, îşi dădea osteneala să scoată din el un covor turcesc ţesut cu fir de aur. Servitorii se repeziră să-l ia, ca şi cum ar fi fost cel mai firesc lucru, şi-l întinseră pe locul dorit. Oaspeţii se aşezară pe el, fără prea multă ceremonie; eu însă mă uitam surprins cînd la bătrînel, cînd la buzunar, cînd la covorul care avea peste douăzeci de paşi lungime şi zece lăţime şi mă frecam la ochi neştiind ce să cred, mai ales că nimeni nu găsea nimic neobişnuit în toate astea.

Aş fi fost tare bucuros să primesc unele lămuriri despre omul acesta, să aflu cine e, dar nu ştiam cui să mă adresez, căci mă temeam mai mult de domnii servitori decît de domnii serviţi. Mi-am luat, touşi, inima în dinţi şi m-am apropiat de un tînăr care stătuse mai retras şi care îmi părea mai puţin arătos decît ceilalţi. L-am rugat pe şoptite să-mi spună cine este omul acela serviabil, în haine gri.

— Acesta, care arată ca un capăt de aţă scăpată din ac?

— Da, care stă singur.

— Nu-l cunosc, mi-a răspuns el, și am avut impresia că, pentru a evita o conversație mai lungă cu mine, s-a întors și a început să vorbească cu altcineva despre lucruri fără nici o importanță.

Soarele începuse să strălucească mai tare, devenind supărător pentru doamne. Frumoasa Fany se adresă leneșă, în trecăt, omului în gri, căruia, după cîte știu, nu-i vorbise nimeni pînă în clipa aceea și-l întrebă dacă nu cumva avea la el, din întîmplare, un cort ? El răspunse cu o plecăciune atît de adîncă, ca și cum i s-ar fi făcut o onoare cu totul nemeritată și, vîrînd mîna în buzunar, îl văzui cum scoate pînză, pari, sfori, cîrlige, în fine tot ce trebuie pentru un cort minunat. Tinerii dădură o mînă de ajutor, cortul fu întins, acoperind întreaga suprafață a covorului, și nimeni nu găsea nimic extraordinar în toate acestea.

Nu prea mă simțeam în largul meu, ba chiar începuse să mă cuprindă spaima, mai ales cînd, la o nouă rugăminte exprimată în preajmă-i, l-am văzut pe bătrîn scoțînd din buzunar trei cai de călărie ! Repet : trei cai, mari, negri și cu șaua pe ei ! Închipuiește-ți ! Trei cai înșeuați, din același buzunar din care apăruse un portofel, o lu-

netă, un covor lung de douăzeci și lat de zece pași și un cort de aceeași mărime, cu stîlpii și toate cele de trebuință! Dacă n-aș putea jura că l-am văzut chiar eu cu ochi mei, desigur că nu m-ai crede.

Oricît de încurcat și de smerit părea să fie omul acela, oricît era de nebăgat în seamă, totuși fața lui palidă, de la care nu-mi puteam lua ochii, începuse să mă îngrozească în așa măsură încît nu mai eram în stare s-o privesc.

M-am hotărît să mă retrag nebăgat în seamă, lucru care mi se părea destul de ușor, ținînd seama de rolul neînsemnat pe care-l jucam. Voiam să mă întorc în oraș și să viu într-o altă zi să-mi încerc norocul la domnul John și, dacă nu m-ar fi părăsit curajul, chiar să întreb despre omul straniu, îmbrăcat în gri. Numai de-aș avea norocul să scap!

Tocmai izbutisem să mă strecor pe lîngă boschetul de trandafiri, în jos spre vale, și mă aflam pe o pajiște neîmprejmuită cînd, de teamă de a nu fi văzut călcînd iarba, mi-am aruncat privirea în jur. Inchipuiește-ți spaima care m-a cuprins cînd l-am zărit îndărătul meu pe omul în gri care se apropia de mine. Își scoase îndată pălăria și făcu o plecăciune adîncă, așa cum ni-

meni nu-mi mai făcuse pînă atunci. Era în afară de orice îndoială că omul dorea să-mi vorbească și eu nu puteam să-l împiedic, dacă nu voiam să par lipsit de educație. M-am descoperit și eu, am făcut o plecăciune și am rămas așa, cu capul gol în soare și încremenit de parcă aș fi prins rădăcini. Îl priveam țintă, înspăimîntat ca o pasăre fascinată de un șarpe. El însuși părea stingherit ; nu-și ridica privirea din pămînt, mă mai salută de cîteva ori, se apropie și îmi vorbi cu o voce înceată, nesigură, ca un cerșetor :

— Rog pe domnul să-mi ierte îndrăzneala că îmi permit să-i vorbesc în modul acesta neobișnuit. Aș vrea să vă fac o rugăminte. Îngăduiți-mi, vă rog...

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnul meu ! izbucnii eu, ce pot face eu pentru un om care...

Șovăiam amîndoi și mi se pare că ne înroșiserăm.

După o clipă de tăcere, el reluă :

— În scurtul timp cît am avut norocul să mă aflu în preajma domniei voastre, am putut admira de cîteva ori, îngăduiți-mi să vă declar, domnul meu, prea frumoasa umbră pe care o aruncați în lumina soarelui cu un nobil dispreț vădit — această superbă umbră care se găsește

aici, la picioarele domniei voastre. Iertaţi-mi, vă rog, propunerea oarecum îndrăzneaţă. Oare nu aţi fi dispus să-mi cedaţi umbra ?

Omul în gri tăcu, iar eu simţeam cum îmi vîjîie capul. Ce trebuie să cred despre cererea aceasta atît de stranie, de a mi se cumpăra umbra ? Trebuie să fie nebun, mi-am spus eu ; şi, pe un ton blajin, care se potrivea întru totul cu glasul său smerit, i-am răspuns :

— Ei bine ! bunul meu prieten, oare nu vă este de ajuns propria dumneavoastră umbră ? Tîrgul pe care mi-l propuneţi mi se pare foarte straniu.

El mă întrerupse imediat :

— Am în buzunar unele lucruri ce nu vor părea tocmai fără valoare în ochii domniei voastre; pentru această nepreţuită umbră, nu m-aş da în lături de la suma cea mai ridicată.

Mi-am amintit de buzunarul lui şi am simţit că mă trec fiorii. Nu înţelegeam cum de-am putut să-l numesc prieten ! I-am vorbit din nou şi am încercat, pe cît mi-a fost în putinţă, să-mi repar greşeala printr-o politeţe desăvîrşită.

— Dar, domnul meu, vă rog să iertaţi pe prea supusul dumneavoastră servitor ; însă nu prea

înțeleg ce vreți să spuneți: cum e posibil ca umbra mea...

El mă întrerupse:

— Vă cer numai încuviințarea de-a ridica chiar acum această nobilă umbră, ca s-o iau cu mine; cum voi face, aceasta este treaba mea. În schimb, ca dovadă a recunoștinței pe care v-o port, las la aprecierea domniei voastre să alegeți ce doriți din micile comori pe care le port în buzunar: iarba fiarelor, rădăcină de mătrăgună, bănuțul fermecat, talerul hoților, fața de masă a pajului Roland, un pitic năzdrăvan, toate la prețul la care vă place; totuși, cred că acestea nu-nseamnă nimic pentru domnia voastră: luați mai bine pălăria lui *Fortunatus* [1] refăcută de curînd și pentru totdeauna, sau, uite, punga lui care nu se golește niciodată.

— Punga lui Fortunatus? îi luai eu vorba din gură, căci oricît de mare mi-ar fi fost frica, el izbutise să mă amețească cu un singur cuvînt. Simțeam cum se învîrtește pămîntul cu mine și vedeam în fața ochilor numai ducați de aur.

---

[1] Erou dintr-o carte populară germană din secolul al XV-lea, posesor al unei pungi din care aurul nu se isprăvea niciodată. Povestea spune că aurul acesta nu a adus decît nenorocire lui Fortunatus.

— Rog pe domnul să binevoiască a aprecia şi controla acest săculeţ.

Băgă mîna în buzunar şi scoase o pungă măricică, din piele tare de Cordoba, legată cu două şireturi de piele, pe care mi-o înmînă. O luai şi scosei zece monede de aur; apoi alte zece şi încă zece; îi apucai mîna repede:

— Fie! încheiem tîrgul; îmi daţi punga şi vă dau umbra.

Bătu palma cu mine, îngenunche fără zăbavă în faţa mea şi-l văzui cum, încet, cu o îndemînare demnă de admirat, desprinse umbra de pe iarbă, cît era de lungă, o ridică, o înfăşură şi în fine o băgă în buzunar.

Se sculă, îmi făcu o nouă plecăciune şi porni spre boschetul de trandafiri. Avui impresia că rîdea în barbă. Eu însă strîngeam tare punga în mînă; de jur împrejur pămîntul strălucea în soare, dar eu încă nu reuşeam să-mi vin în fire.

II

Mi-am revenit în cele din urmă şi m-am grăbit să părăsesc locul acela de unde nu mai aveam ce nădăjdui. Mai întîi mi-am umplut buzunarele

cu aur, apoi mi-am legat bine punga de gît şi am vîrît-o în sîn. Am ieşit neobservat din parc, m-am îndreptat spre şosea şi am luat-o pe drumul care ducea spre oraş. Cum mergeam aşa dus pe gînduri, apropiindu-mă de poarta oraşului, am auzit deodată pe cineva strigînd în urma mea :

— Domnişorule ! Hei, domnişorule ! Ascultă !

M-am uitat înapoi, era o bătrînică :

— Domnule, fiţi atent ; v-aţi pierdut umbra.

— Mulţumesc, mătuşico ! i-am spus eu şi i-am aruncat o monedă de aur pentru sfatul ei bun ; apoi am luat-o pe sub pomi.

La poarta oraşului, am auzit fără voie un paznic care zicea :

— Unde şi-o fi lăsat domnul acesta umbra ?

Şi, îndată după aceea, nişte femei exclamară:

— Sfîntă Fecioară ! Bietul om nu are umbră !

Toate acestea începeau să mă supere şi mă feream cu grijă să mai trec pe la soare. Dar lucrul acesta nu se putea face pretutindeni. De pildă, pe Breites Strasse, unde am ajuns în curînd şi am încercat să traversez, spre ghinionul meu, tocmai în vremea cînd ieşeau copiii de la şcoală. Un blestemat de ştrengar cocoşat — parcă îl văd şi acum — a observat imediat că-mi lipseşte umbra. Ţipînd cît îl ţinea gura, mă arăta la toţi

copiii, care au şi început să-şi bată joc de mine, aruncînd cu bulgări şi strigînd :

— Oamenii cumsecade obişnuiesc să-şi ia umbra cu ei cînd merg prin soare !

Pentru a scăpa de ei, le-am aruncat aur cu amîndouă mîinile şi am sărit într-o trăsură pe care mi-o aduseseră nişte oameni miloşi.

Indată ce m-am văzut singur, am început să plîng amar. Trebuia să presimt asta : dacă în lumea noastră aurul este mai puternic decît virtutea şi meritul, cu atît mai vîrtos, chiar mai mult decît aurul, trebuia să valoreze umbra ; şi aşa cum înainte îmi sacrificasem averea pentru conştiinţă, acum îmi sacrificasem umbra numai pentru bani. Ce mai puteam, ce-mi mai era hărăzit pe pămîntul acesta ?

Eram încă foarte tulburat, cînd trăsura se opri în faţa vechiului han. Mă îngrozeam numai la gîndul că trebuie să urc din nou în odaia aceea mizerabilă, de la mansardă. Am rugat, deci, să mi se aducă lucrurile jos şi am luat în primire, cu dispreţ, bagajul meu sărăcăcios. Am împărţit cîteva monede de aur şi am poruncit să fiu condus la cel mai elegant hotel. Clădirea era aşezată cu faţa spre nord, aşa că nu mai trebuia să mă tem de soare. I-am dat birjarului aur,

am cerut cele mai bune camere și m-am încuiat imediat înlăuntru.

Și-atunci, ce crezi că am făcut? Ah! dragul meu Chamisso, această mărturisire, chiar față de tine, mă face să roșesc. Am scos din sîn punga aceea blestemată și, cu un fel de furie care creștea în sufletul meu asemenea unui incendiu hrănindu-se din sine însuși, am răsturnat din ea aur, tot mai mult aur, împrăștiindu-l pe podea, călcîndu-l în picioare și făcîndu-l să zornăie și aruncînd grămadă peste grămadă din metalul acesta blestemat, desfătîndu-mi biata mea inimă cu luciul și sunetul lui pînă ce, sleit, am căzut eu însumi peste movila de aur scormonindu-l cu unghiile, tăvălindu-mă pe el. Astfel, trecu ziua și seara. Nu am deschis nici o clipă ușa și noaptea m-a găsit zăcînd pe aur. Apoi, m-a biruit somnul.

Te-am visat; se făcea că stăteam după ușa cu geamuri din odăița ta și te vedeam la masa de lucru, lîngă un schelet și un mănunchi de plante uscate. În fața ta se aflau deschise volumele lui Haller, Humboldt și Linné[1] iar pe

[1] Albrecht von Haller, naturalist și poet elvețian (1708—1777); Alexander von Humboldt, naturalist german faimos și prin opere de geografie (1769—1859); Karl von Linné, naturalist suedez (1707—1778).

canapea se afla un volum de Goethe şi *Inelul fermecat*[1]. Mă uitam îndelung la tine, la fiecare obiect din cameră, apoi din nou la tine, însă tu nici nu te mişcai, nici nu respirai. Erai mort.

M-am trezit. Părea să fie încă foarte devreme. Ceasul meu stătuse. Eram ca zdrobit şi pe deasupra însetat şi flămînd; de dimineaţa trecută nu mai mîncasem nimic. Am dat la o parte, cu indignare şi dezgust, aurul acela cu care mai înainte îmi mîngîiasem sufletul bolnav, iar acum, necăjit, nu mai ştiam ce să fac cu el. Nu putea să rămînă aşa, pe podea. Am încercat să-l bag înapoi în pungă — zadarnic. Nici una din ferestrele mele nu dădea înspre mare. M-am hotărît deci să-l strîng, ostenind şi chinuindu-mă şi să-l duc într-o odaie alăturată, unde l-am băgat într-un dulap. Mi-am păstrat doar cîţiva pumni de monede. După aceea m-am tîrît epuizat pînă la un fotoliu şi am aşteptat ca lumea să înceapă să se mişte prin hotel. Îndată ce mi-a fost posibil am cerut de mîncare şi l-am chemat pe hotelier.

Am discutat cu el despre aranjarea viitoarei mele locuinţe. Mi-a recomandat, pentru servi-

[1]) Roman cavaleresc de Fouqué.

ciul meu personal, pe un anume Bendel, care mă cîștigă imediat prin expresia feței sale de om credincios și destoinic. Acesta a fost omul al cărui devotament m-a mîngîiat de-a lungul unei vieți mizerabile și care m-a ajutat să-mi suport soarta nemiloasă. Mi-am petrecut toată ziua în cameră discutînd cu servitori fără stăpîn, cu cizmari, cu croitori și cu negustori. Mi-am aranjat casa cumpărînd, îndeosebi, foarte multe lucruri de valoare și pietre scumpe, numai ca să pot scăpa întrucîtva de mormanul de aur. Mi se părea însă că grămada nu voia să scadă de loc.

Cît privește starea mea sufletească, în tot acest timp mă zbăteam în cele mai groaznice îndoieli. Nu îndrăzneam să fac un pas dincolo de ușă, iar seara aprindeam în salon patruzeci de lumînări de teama de a nu rămîne pe întuneric. Îmi aminteam de cumplita întîmplare cu școlarii. M-am hotărît, cu toate că pentru așa ceva îmi trebuia mult curaj, să mai încerc încă o dată opinia publică. Erau tocmai niște nopți cu lună plină. Într-o seară, tîrziu, mi-am aruncat pe umeri o pelerină largă, mi-am tras pălăria pe ochi și m-am furișat afară din casă, tremurînd ca un răufăcător. Abia într-un loc îndepăr-

tal, am ieşit întîia oară din umbra caselor, la adăpostul cărora mă strecurasem, în lumina lunii, dornic să-mi aflu soarta din gura trecătorilor.

Cruţă-mi, dragă prietene, durerea de a-ţi povesti cele ce am fost silit să îndur. Femeile îmi arătau adesea toată mila pe care le-o inspiram şi care-mi zdrobea sufletul la fel ca şi batjocura tinerilor, sau dispreţul trufaş al bărbaţilor — mai ales al celor graşi şi pîntecoşi, care aruncau în urma loc o umbră enormă. Un înger de fată, care se plimba sfioasă în tovărăşia părinţilor, fără să-şi ridice privirea, şi-a îndreptat întîmplător spre mine ochii ei strălucitori; am văzut cum a tresărit, observînd că nu am umbră, cum şi-a acoperit faţa ei frumoasă cu voalul, a lăsat capul în jos şi a trecut mai departe, fără să scoată nici un cuvînt.

N-am mai putut îndura. Am izbucnit într-un plîns amar şi clătinîndu-mă m-am retras din nou în întuneric, cu inima zdrobită. Am fost silit să mă sprijin de ziduri pentru a-mi continua drumul şi astfel, cu paşi şovăitori, am ajuns acasă într-un tîrziu.

In noaptea aceea n-am putut dormi. A doua zi, prima mea grijă a fost să-l caut pe omul cu

haina gri. Poate reuşeam să-l regăsesc şi ce fericit aş fi fost dacă şi el ar fi regretat ca şi mine tîrgul nebunesc pe care-l făcuserăm. L-am chemat pe Bendel ; mi se părea că e destul de priceput şi că ştie foarte bine să se descurce. I-am descris exact omul în a cărui stăpînire se afla comoara fără de care viaţa mea n-ar fi fost decît un chin. I-am spus ziua şi locul unde l-am văzut, i-am descris pe toţi cei care au fost de faţă, adăugînd pe deasupra şi amănuntul acesta : să se intereseze exact de o lunetă, sistem Dollond, de un covor turcesc ţesut cu fire de aur, de un cort şi, în fine, de o pereche de cai negri de călărie, lucruri a căror poveste — fără a-i preciza în ce chip — era strîns legată de omul enigmatic, nebăgat în seamă de nimeni, dar a cărui apariţie îmi distrusese liniştea şi fericirea.

Indată ce am terminat de vorbit, am scos atît de mult aur încît abia-l puteam duce, punînd pe deasupra pietre preţioase şi bijuterii de o valoare şi mai mare.

— Bendel — i-am spus eu — toate acestea netezesc multe drumuri şi înlătură piedici ce par de netrecut. Nu te zgîrci după cum nici eu nu mă zgîrcesc, du-te şi dacă vrei să-l bucuri

pe stăpînul tău, întoarce-te cu o veste bună ; e singura sa nădejde.

Bendel plecă. Intr-un tîrziu se întoarse trist. Nici unul din servitorii domnului John, nici un musafir — stătuse de vorbă cu toţi — nu-şi puteau aminti de omul cu haina cenuşie. Luneta cea nouă se afla ocolo, dar nimeni nu ştia de unde răsărise; cortul şi covorul se găseau încă întinse şi aranjate pe aceeaşi colină ; servitorii lăudau bogăţia stăpînului lor, dar nici unul nu ştia de unde fuseseră aduse aceste lucruri preţioase şi noi. Stăpînul însuşi se bucura de ele şi nu se sinchisea că nu ştie de unde le are ; caii se aflau în grajdurile domnişorilor care-i călăriseră, iar aceştia lăudau generozitatea domnului John, care li-i dăruise chiar în ziua aceea. Aceasta era tot ce reieşea din povestirea amănunţită a lui Bendel, al cărui zel şi pricepere merita multă laudă, deşi rezultatul nu era cel dorit. L-am concediat amărît, rugîndu-l să mă lase singur.

— Am spus stăpînului meu — începu el din nou — tot ce am aflat în chestiunea care îl interesează atît de mult. Imi mai rămîne să vă transmit cele ce mi-a spus azi-dimineaţă cineva, pe care l-am întîlnit chiar în faţa uşii, pe cînd

plecam în cercetarea care s-a sfîrşit într-un chip atît de nenorocos. Iată chiar cuvintele pe care mi le-a comunicat necunoscutul: „Spune-i domnului Peter Schlemihl că n-o să mai aibă ocazia să mă vadă pe aici, deoarece am de gînd să plec într-o călătorie pe mare şi un vînt prielnic îmi spune că e tocmai timpul să mă îndrept spre port. Dar, exact de astăzi într-un an, voi avea din nou onoarea să mă prezint la domnia sa, pentru a-i face o altă propunere, poate mai avantajoasă. Salută-l respectuos din partea mea şi asigură-l, te rog, de întreaga mea recunoştinţă!" L-am întrebat cine este, însă el mi-a răspuns că dumneavoastră îl cunoaşteţi foarte bine.

— Cum arăta acest om necunoscut? am întrebat eu ca lovit de o presimţire.

Şi Bendel mi l-a descris pe omul cu haina cenuşie, din cap pînă-n picioare, fără să scape nici un amănunt — adică exact aşa cum o spusese el însuşi mai înainte, vorbind de omul pe care-l căuta.

— Nenorocitule! i-am strigat eu frîngîndu-mi mîinile. Era chiar el!

Abia atunci se lumină mintea lui Bendel.

— Da, da, el era... el era, desigur! zise Ben-

del îngrozit, şi eu, orbul, eu, prostul, nu l-am recunoscut, nu l-am recunoscut spre nenorocirea stăpînului meu!...

Izbucni într-un plîns sfîşietor, aruncîndu-şi învinuirile cele mai grele şi desperarea lui îmi umplu sufletul de milă. Il liniştii, asigurîndu-l că nu puneam de loc la îndoială buna lui credinţă, apoi îl trimisei în port pentru a da cumva de urmele acestui om misterios.

Dar chiar în dimineaţa aceea, cîteva vapoare, reţinute în port de vînturi neprielnice, plecaseră în mai multe direcţii, spre diferite ţărmuri îndepărtate şi omul misterios dispăruse fără urmă, ca o umbră.

III

La ce i-ar putea folosi aripile celui ferecat în lanţuri grele? Dacă le-ar avea, desperarea lui nu ar mai avea margini!

Zăceam ca Faffner [1] lîngă comoara lui, departe de orice mîngîiere omenească, nenorocit în mijlocul bogăţiilor pe care nu le mai doream,

[1] Monstrul din mitologia scandinavă, care păzea comorile Nibelungilor.

ci pe care le blestemam, deoarece din cauza lor mă vedeam înstrăinat de tot ce e viață omenească. Păstrînd numai pentru mine tristul meu secret, mă temeam și de ultimul dintre servitorii mei, pe care aveam tot dreptul să-l invidiez: el avea o umbră, el putea să umble prin soare. Mă tînguiam singur în odăile mele, ziua și noaptea, și mîhnirea îmi rodea sufletul.

Un singur om se topea de întristare sub ochii mei: credinciosul Bendel; nu contenea să se chinuie, făcîndu-și învinuirea că ar fi înșelat buna-credință a stăpînului său, pentru că nu recunoscuse pe omul după care fusese trimis și care era în strînsă legătură cu tristul meu destin. Dar eu nu-l învinuiam. Eu recunoșteam numai, în toată această întîmplare, puterea fabuloasă a necunoscutului.

Pentru a nu lăsa nimic neîncercat, l-am trimis într-o bună zi pe Bendel, cu un inel al cărui briliant prețuia nespus de mult, la cel mai renumit pictor din oraș, rugîndu-l să mă viziteze. Acesta veni, eu îndepărtai servitorii, încuiai ușile, mă așezai lîngă el și, după ce-i lăudai arta, ajunsei cu strîngere de inimă la dorința mea, după ce mai întîi îi cerusem să-mi făgăduiască cea mai deplină discreție.

— Domnule profesor, aţi putea să pictaţi o umbră falsă unui om care, printr-o întîmplare nefericită, şi-a pierdut umbra?

— O umbră pe un fond luminos?

— Da, asta aş dori.

— Dar — mă iscodi el mai departe — prin ce întîmplare, prin ce neatenţie şi-a putut pierde umbra?

— Nu are nici o importanţă cum s-au petrecut lucrurile. Totuşi — începui eu să mint cu neruşinare— vă voi spune că, în Rusia, unde acest om a făcut o călătorie iarna trecută, i s-a întîmplat că pe un ger năprasnic i-a îngheţat umbra pe pămînt atît de straşnic încît n-a mai putut-o dezlipi.

— Umbra falsă pe care aş putea-o picta pentru dînsul — răspunse profesorul — ar putea să se piardă din nou, la cea mai mică mişcare, şi aceasta cu atît mai mult cu cît omul acela n-a fost în stare să-şi păstreze nici măcar propria-i umbră cu care s-a născut, după cum reiese din cele povestite de dumneavoastră. Cine nu are umbră să nu meargă pe la soare. Acesta este cel mai cuminte şi cel mai sigur lucru ce-i rămîne de făcut!

Pictorul se sculă şi plecă, aruncîndu-mi o pri-

vire sfredelitoare, pe care n-am fost în stare să i-o susțin. Căzui din nou pe scaun, și-mi ascunsei fața în mîini.

Așa m-a găsit Bendel cînd a intrat în cameră. Văzînd durerea stăpînului său, a vrut să se retragă încet, respectuos. Am ridicat privirea și copleșit de mîhnire am simțit nevoia să i-o împărtășesc și lui.

— Bendel — am strigat eu — Bendel, tu, singurul om care-mi vede și-mi respectă durerea, fără să vrea să-i afle cauza; singurul om care-mi împărtășește suferința și mă slujește cu credință; vino lîngă mine, Bendel, și rămîi cel mai bun prieten al meu. Nu ți-am ascuns comorile mele și nu vreau să-ți ascund nici suferința mea. Bendel, nu mă părăsi. Bendel, mă vezi bogat, darnic și bun și îți închipui că lumea ar trebui să se prosterneze în fața mea, și, cu toate acestea, mă vezi fugind și ascunzîndu-mă de ea. Bendel, lumea m-a judecat aspru și m-a gonit și poate că tu însuți îți vei întoarce fața de la mine cînd vei afla îngrozitorul meu secret. Bendel, sînt bogat, darnic și bun, dar, vai, Dumnezeule, nu mai am umbră!

— Nu mai aveți umbră! exclamă Bendel, îngrozit; și lacrimi fierbinți i se rostogoliră ia-

rași pe obraji. Vai mie! continuă dînsul, că m-am născut să slujesc un stăpîn fără umbră.

Tăcu, iar eu rămăsei cu fața în mîini.

— Bendel — am adăugat după un răstimp, tremurînd — acum cunoști toată taina mea; acum poți să mă trădezi. Du-te și depune mărturie împotriva mea.

Mi s-a părut că luptă din greu cu sine însuși; dar, pînă la urmă, a căzut la picioarele mele și mi-a apucat mîna pe care a udat-o cu lacrimi.

— Nu! strigă el. Orice ar crede lumea, eu nu pot și nu vreau să părăsesc pe bunul meu stăpîn numai pentru că și-a pierdut umbra. Mă voi purta ca un om drept, dacă nu ca unul înțelept: îmi voi da toată silința să vă ajut iar dacă nu voi izbuti, voi plînge alături de dumneavoastră.

L-am îmbrățișat, admirînd devotamentul său atît de neobișnuit; căci eram convins că nu o face pentru aur.

De atunci, viața și soarta mea se schimbaseră întrucîtva. Nu se poate descrie cu cîtă pricepere știa Bendel să-mi acopere infirmitatea. Mă întovărășea pretutindeni și se așeza înaintea mea; prevăzînd totul, luînd măsuri și, acolo

unde era vreun pericol, acoperindu-mă repede cu umbra lui, căci era mai mare și mai puternic decît mine. Astfel m-am încumetat să intru din nou între oameni și am început să joc un rol în societate. Desigur că a trebuit să fac pe originalul. Bogaților le stau bine asemenea ciudățenii și, atîta timp cît adevărul a rămas ascuns, m-am bucurat de onoare și stima ce se cuvenea bogăției mele. Liniștit, așteptam să se împlinească anul și să primesc vizita făgăduită de enigmaticul necunoscut.

Îmi dădeam prea bine seama că nu puteam să mai rămîn într-o localitate unde mai fusesem văzut fără umbră și unde puteam fi descoperit ușor. De asemeni, îmi reaminteam — dar poate că numai eu și altul nimeni — chipul în care mă prezentasem în fața domnului John, și faptul acesta constituia pentru mine o amintire penibilă. De aceea voiam să fac aici doar un fel de repetiție pentru a mă putea prezenta aiurea mai bine și cu mai multă siguranță, dar se găsi ceva ce mă ținu legat de vanitatea mea cîtva timp ; căci în om, ca și în fundul mării, ancora nu se prinde decît de partea cea mai sigură.

Frumoasa Fany, pe care o întîlneam pentru a treia oară, îmi dădea, fără a-și aminti că mă

mai văzuse vreodată, o oarecare atenție, căci acum eram glumeț și spiritual. Cînd vorbeam, eram ascultat și eu însumi nu știam cum de-mi însușisem arta de a întreține atît de ușor o conversație. Credința că făcusem o bună impresie asupra frumoasei doamne mă transformase în măscărici, lucru pe care, de fapt, ea îl și urmărise, și de atunci îmi dădeam toată osteneala să mă țin după dînsa în amurg sau prin locuri umbrite. Aveam ambiția deșartă să-i stîrnesc interesul și pînă la urmă, cu toate încercările mele, n-am mai fost în stare să-mi vin în fire din această amețeală.

Dar de ce să-ți mai înșir atîtea amănunte despre această banală poveste? Tu însuți mi-ai spus-o de-atîtea ori în legătură cu diferiți oameni de vază. În acest joc învechit și prea cunoscut, în care eu jucam un rol atît de obișnuit, interveni însă o catastrofă neașteptată, atît pentru noi cît și pentru ceilalți.

Intr-o minunată seară invitasem într-o grădină neluminată, după cum obișnuiam, o mulțime de cunoscuți. Mă plimbam la braț cu stăpîna inimii mele, la o oarecare depărtare de locul unde se aflau ceilalți invitați, și încercam să-i șoptesc vorbe dulci. Ea privea în jos, răs-

punzînd uşor strîngerii mele de mînă şi deodată apăru în spatele nostru luna, ieşind din nori, şi Fany nu văzu aşternîndu-se la picioarele noastre decît umbra ei. Tresări şi mă privi încremenită ; se uită din nou în jos, căutîndu-mi umbra. Şi ceea ce se petrecea în sufletul ei în clipa aceea, i se zugrăvea pe faţă într-un mod atît de ciudat, încît aş fi izbucnit într-un hohot zgomotos de rîs, dacă nu mi-ar fi îngheţat şi mie sîngele în vine.

Ea a căzut leşinată în braţele mele, iar eu dîndu-i drumul, am trecut ca o săgeată printre musafirii înspăimîntaţi şi, ieşind pe poartă, m-am aruncat în prima trăsură care aştepta acolo şi m-am reîntors în oraş unde făcusem greşeala să-l las pe bunul meu Bendel. Acesta se sperie cînd mă văzu ; un singur cuvînt îl făcu să înţeleagă totul. Numaidecît fură puşi caii la diligenţă. Am luat cu mine un singur servitor, pe un anume Rascal, un pungaş şiret, care îmi cîştigase simpatia prin abilitatea sa şi care nu putea bănui nimic din cele întîmplate. În aceeaşi noapte am parcurs zeci de mile. Bendel rămăsese în urmă pentru a lichida socotelile casei, pentru a împărţi aur şi pentru a-mi aduce, apoi, strictul necesar. Cînd, a doua zi,

m-a ajuns din urmă, m-am aruncat în brațele lui, jurîndu-i să nu mai fac prostii ci, dimpotrivă, să fiu pe viitor mai prevăzător. Ne-am continuat călătoria fără nici un popas, am trecut granița și munții și abia de partea cealaltă, separat prin acest parapet de locul nenorocirilor mele, m-am lăsat convins să ne oprim într-o localitate balneară, apropiată și foarte puțin populată, ca să mă odihnesc după atîtea frămîntări.

IV

Trebuie să trec repede, în povestirea mea, peste un răstimp asupra căruia aș zăbovi cu drag dacă aș mai fi în stare să trezesc din nou amintirea duhului său viu. Dar forța, care-l însuflețea și care ar putea să-l reîmprospăteze, este acum sleită și, dacă aș încerca totuși să regăsesc în pieptul meu ceea ce o ținea atunci atît de vie: durerea, fericirea și iluziile amăgitoare, ar însemna să lovesc zadarnic într-o stîncă, din care nu mai poate țîșni nici o picătură de apă, Dumnezeu și-a întors fața de la mine. Cît de străin mă privește astăzi acest trecut! În localitatea aceea balneară, aveam să

fac pe eroul într-o tragedie de prost gust şi, ca debutant pe scenă, m-am amorezat prosteşte de nişte ochi albaştri. Părinţii, amăgiţi de acest joc, şi-au dat toată silinţa să ducă repede lucrurile pînă la capăt, şi toată farsa aceasta vulgară s-a transformat într-o batjocură.

Aceasta este totul, tōtul ! Cît de searbăd şi de absurd mi se pare astăzi, tot ceea ce atunci îmi umpluse pieptul de fericire. Aşa cum am plîns atunci cînd te-am pierdut, draga mea Mina, tot aşa plîng şi acum, căci şi sufletul meu te-a pierdut. Oare am îmbătrînit atît de mult ? Vai, tristă raţiune omenească ! Încă o clipă din zbuciumul acelor timpuri ; încă o fărîmă din iluziile acelor zile ; dar, nu ! am rămas singur în largul unei mări de amărăciune şi de mult am băut ultimul pahar de şampanie înspumată !

Trimisesem înainte pe Bendel cu cîţiva saci de aur ca să-mi găsească, în orăşel, o locuinţă potrivită pentru mine. Acesta a risipit mulţi bani acolo, dînd relaţii vagi asupra nobilului străin pe care-l slujea, căci nu voiam să mi se cunoască numele. Faptul acesta a trezit acelor oameni cumsecade gînduri ciudate. De îndată ce casa a fost aranjată, Bendel a venit să mă ia. Am pornit la drum.

Cu aproape un ceas înainte de a intra în localitatea aceea, pe o cîmpie însorită, ne-am pomenit înconjuraţi de o mulţime gătită de sărbătoare. Trăsura se opri. Cînta muzica, se auzeau clopote şi bubuituri de tun şi un „vivat" puternic străbătu văzduhul. In faţa portierei trăsurii apăru un cor de fete tinere în rochii albe de o rară frumuseţe, dar care păleau dinaintea uneia dintre ele, cum pălesc stelele în faţa soarelui. Fata se desprinse din mijlocul prietenelor, şi făptura aceasta înaltă şi delicată îngenunche ruşinată în faţa mea, prezentîndu-mi, pe o pernă de mătase o coroană împletită cu lauri, ramuri de măslin şi trandafiri, în timp ce rostea cîteva cuvinte despre măreţie, respect şi dragoste, cuvinte al căror rost nu-l înţelegeam, dar care îmi mîngîiau auzul şi inima cu sunetul lor argintiu şi ameţitor. Mi se părea că această făptură cerească mai apăruse cîndva în faţa mea. Corul începu să cînte lăudînd pe bunul rege şi fericirea poporului său.

Şi această scenă, dragă prietene, se petrecea în plin soare! Fata stătea îngenuncheată la doi paşi de mine, iar eu, fără umbră, nu puteam sări prăpastia care ne despărţea, nu puteam îngenunchea la rîndul meu, în faţa ei. Vai, ce

n-aş fi dat atunci pentru o umbră! Am fost silit să mă ascund în fundul trăsurii copleşit de ruşine, teamă şi deznădejde. În sfîrşit, Bendel îmi veni într-ajutor, şi sări din trăsură pe partea cealaltă. L-am chemat înapoi şi desfăcînd cutia ce-o aveam la îndemînă, i-am dat o coroană bogată bătută cu diamante, destinată cîndva să împodobească fruntea frumoasei Fany. Bendel ieşi în faţa oamenilor şi le vorbi în numele stăpînului său, care nu poate şi nu doreşte să primească astfel de mărturii de devotament deoarece, desigur, la mijloc se afla o neînţelegere, dar care totuşi mulţumeşte bunilor cetăţeni pentru bunăvoinţă. Între timp, Bendel luă din mîna fetei coroana destinată mie şi puse în locul ei coroana de diamante. Apoi, cu un profund respect, oferi mîna frumoasei, ajutîndu-i să se ridice şi îndepărtă, cu un singur gest, clerul, magistraţii şi toate delegaţiile. Nimeni nu trebuia să se mai apropie! Porunci mulţimii să se dea la o parte pentru a face loc trăsurii, sări lîngă mine şi pornirăm spre oraş în galopul cailor, pe sub o boltă de frunze şi flori. În urma noastră se mai auzeau salvele tunurilor. Trăsura s-a oprit în faţa casei mele. Am coborît sprinten şi mi-am făcut loc prin mulţimea care se

adunase dorind să mă vadă. Poporul striga „vivat“, sub fereastra de unde eu aruncam o ploaie de galbeni de aur. Seara, oraşul a fost luminat feeric. Dar nu aflasem încă ce însemnau toate astea, şi drept cine eram luat. Am trimis pe Rascal[1] să iscodească prin oraş. El află că s-ar fi primit informaţii sigure cum că bunul rege al Prusiei ar călători prin ţară sub numele unui conte; că aghiotantul meu ar fi fost recunoscut şi că acesta ne-ar fi trădat pe amîndoi, că acestui fapt se datora marea bucurie a populaţiei care era încredinţată că regele se află în localitate. Lumea îşi dădu seama însă că, întrucît doream să-mi păstrez cel mai strict incognito, s-a procedat greşit, pătrunzîndu-se cu atita indiscreţie secretul meu; că totuşi eu mi-aş fi arătat supărarea atît de delicat şi atît de îndurător, încît toţi erau siguri că-i voi ierta.

Toată această afacere i s-a părut ştrengarului de Rascal atît de hazlie, încît a făcut tot posibilul ca, prin cuvinte dojenitoare, să-i întărească în credinţa lor pe acesti oameni cumsecade. Mi-a făcut un raport foarte comic şi, văzîndu-mă bine dispus, mi-a mărturisit cum a mai con-

[1] În limba engleză *Rascal* înseamnă: şiret, escroc, pungaş, iscoditor, vioi, zglobiu.

tribuit şi el la această neînţelegere. Trebuie s-o mărturisesc? Eram măgulit de ideea că am putut fi luat, chiar şi din greşeală, drept cap încoronat.

Am dat ordin să se organizeze pentru a doua zi, seara, o serbare sub pomii care umbreau locul din faţa casei mele, şi să se invite tot oraşul. Puterea misterioasă a pungilor de aur, ostenelile lui Bendel şi spiritul inventiv al lui Rascal au reuşit să învingă pînă şi timpul. Este cu totul surprinzător cu cîtă strălucire şi cu cît gust au fost aranjate toate, în numai cîteva ore. Fastul şi belşugul fără de margini, lumina atît de ingenios împărţită mă făceau sa mă simt în siguranţă. Nu mai trebuia să-mi aduc aminte de nimic şi eram nevoit *„să-mi laud servitorii“* [1]. Se înnoptase. Musafirii soseau şi-mi erau prezentaţi. Nu se mai rostea cuvîntul „maiestate“, în schimb toţi mă numeau, supuşi şi respectuoşi, „domnule conte“. Ce puteam să fac? M-am mulţumit cu acest titlu şi din acel moment am rămas contele Petre. In mijlocul acestei mulţimi vesele, sufletul meu nu tînjea decît după o singură fiinţă. Într-un tîrziu apăru ea, purtînd pe cap o coroană, urmîndu-şi sfioasă

[1] Reminiscenţă dintr-o baladă de Schiller.

părinții și părînd că nu știa că este cea mai frumoasă dintre toate. Mi-au fost prezentați, domnul inspector silvic... cu soția și fiica lui. Am reușit să le spun bătrînilor multe lucruri plăcute și măgulitoare. Dar în fața fetei stăteam ca un băiețaș dojenit și nu eram în stare să bîigui nici măcar un cuvînt. Am rugat-o, în sfîrșit, bîlbîindu-mă, să onoreze această serbare primind demnitatea al cărei simbol o împodobea. Rușinată, mă rugă cu o privire mișcătoare să o scutesc ; dar mai rușinat decît dînsa, i-am prezentat, cu profund respect, în calitatea mea de primul ei supus, umilul meu omagiu, iar acest gest al contelui se transformă într-un fel de poruncă pentru ceilalți invitați și cu toții s-au grăbit să-l imite cu plăcere. Acum măreția, nevinovăția și grația erau stăpîne, împreună cu frumusețea, peste această serbare veselă. Fericiții părinți credeau că fata era copleșită de onoruri datorită meritelor lor ; eu însumi trăiam ca într-o beție plină de farmec. Am poruncit să se pună, în două tipsii acoperite, toate bijuteriile ce le mai aveam și pe care le cumpărasem pentru a scăpa de povara aurului, toate perlele și pietrele prețioase, și să fie oferite, în numele reginei serbării, tovarășelor ei

de joc şi tuturor doamnelor. În acelaşi timp, peste grilaj, se arunca mereu aur poporului, care chiuia de bucurie.

In dimineaţa următoare, Bendel îmi destăinui confidenţial că bănuiala pe care o avea mai de multă vreme, asupra bunei-credinţe a lui Rascal se adeverise: acesta furase în ajun cîţiva săculeţi de aur.

— Lasă-l în pace pe bietul păcătos, i-am răspuns eu. Să se bucure şi el de această pradă. Eu risipesc aurul în dreapta şi-n stînga; de ce nu i-aş da şi lui? Şi el, ca şi ceilalţi servitori pe care i-ai adus, m-au slujit ieri cu credinţă, ajutîndu-mi, cu voie bună, să petrec o seară plăcută.

N-am mai vorbit despre asta niciodată. Rascal rămase primul dintre servitori; Bendel era însă prietenul meu de încredere. El se obişnuise să vadă că averile mele sînt inepuizabile şi nu iscodea izvoarele lor. Dimpotrivă, mă ajuta să născocesc fel de fel de ocazii pentru a risipi aurul. Despre necunoscutul în haină gri, palid şi făţarnic nu ştia decît atît: că numai prin el aş putea scăpa de blestemul ce mă apăsa şi că-mi era teamă de el, cu toate că era unica mea speranţă. In privinţa aceasta, eram convins

că necunoscutul mă poate găsi oriunde, iar eu pe el nicăieri şi, de aceea, în aşteptarea zilei făgăduite, încetasem orice urmărire zadarnică.

Fastul serbării şi felul meu de a mă purta i-au făcut pe credulii locuitori ai oraşului să rămînă cîtva timp la credinţa lor greşită. Din ziare se află, însă, foarte curînd, că pretinsa călătorie a regelui Prusiei nu era decît un zvon neînsemnat. Dar eu, eram și trebuia să rămîn rege; şi încă unul din cei mai bogaţi din cîţi există. Numai că nu se ştia prea bine care rege eram. Lumea nu a avut niciodată prilejul să se plîngă de lipsă de monarhi, și asta cu atît mai puțin în zilele noastre. Acești oameni cumsecade, care nu văzuseră în viaţa lor un cap încoronat, ghiceau la întîmplare că aş fi cînd un rege, cînd altul; dar între timp, contele Petre rămînea mereu ceea ce era.

Într-o bună zi apăru printre vizitatorii localităţii balneare un negustor care dăduse faliment ca să facă avere, care se bucura de stima tuturor şi care arunca pe pămînt o umbră lată, deși cam ştearsă. El intenţiona să se laude cu averea adunată şi-i veni chiar ideea să concureze cu mine. Am dezlegat săculeţul de aur şi după scurt timp l-am adus pe bietul negustor în așa

hal, încît, pentru a-și salva reputația, a fost nevoit să dea din nou faliment și să treacă munții. Astfel, am scăpat de el. De altfel, în regiunea aceea, multor secături și trîntori le-am dat apa la moară!

Cu tot fastul regesc și risipa cu care cucerearn pe oricine, la mine acasă trăiam foarte modest și retras. Luasem hotărîrea să fiu cît mai prudent cu putință. In afară de Bendel, nimeni n-avea voie să intre în camerele pe care le locuiam. Atît timp cît soarele strălucea, stăteam închis în casă cu Bendel pretextînd că „domnul conte lucrează în cabinetul său". Această părere putea fi justificată prin numeroșii curieri pe care îi trimiteam și îi primeam, pentru orice fleac, tot timpul. Nu primeam musafiri decît seara, sub umbrele copacilor sau în salonul meu luminat feeric și abil, după indicațiile lui Bendel. Cînd ieșeam la plimbare, păzit de ochii de Argus ai lui Bendel, drumul meu era numai către grădina consilierului silvic și numai de dragul fetei; căci scopul vieții mele era dragostea pentru dînsa.

Vai, bunul meu Chamisso, vreau să sper că încă n-ai uitat ce-i dragostea! Te las să întregești cu mintea ta o mulțime de lucruri. Mina

era, într-adevăr, un copil vrednic de dragoste, bun şi evlavios. Reuşisem să pun stăpînire pe toate gîndurile acestei fiinţe care, în modestia ei, nu-şi dădea seama cu ce merita atenţiile mele; ea răsplătea iubirea cu iubire, cu toată puterea tinerească a unei inimi nevinovate. Iubea însă ca o femeie, din toată inima, uitîndu-se pe sine, dăruindu-se aceluia care era totul pentru ea; într-un cuvînt, iubea cu adevărat.

Eu însă — ah! ce clipe groaznice, groaznice! dar care totuşi merită să fie retrăite — am plîns adesea la pieptul lui Bendel, cînd după prima ameţeală, mi-am venit în fire şi, judecîndu-mă cu asprime, mi-am dat seama că eu, omul fără umbră, am corupt acest înger şi dintr-un ticălos egoism am coborît pînă la mine şi am mînjit acest suflet curat. Uneori mă hotăram să-i mărturisesc totul; alteori juram să mă smulg de lîngă ea şi să fug, în fine, alteori izbucneam în lacrimi şi împreună cu Bendel aranjam cum s-o văd seara în grădina consilierului.

Uneori mă amăgeam sperînd că se apropie vizita necunoscutului în gri şi cu lacrimi în ochi mă încăpăţînam zadarnic să cred în întoarcerea sa. Calculasem exact ziua cînd urma să-l revăd

pe acest tiran, căci el spusese: „...de azi, într-un an“ şi eu credeam orbeşte în vorbele lui.

Părinţii fetei, oameni în vîrstă, buni şi onorabili, îl iubeau mult pe singurul lor copil. Surprinşi de dragostea aceasta neaşteptată, nu ştiau ce atitudine să ia. Nici prin vis nu le-ar fi trecut că nobilul conte Petre s-ar gîndi la fata lor şi iată că el o iubeşte ba, ceva mai mult, şi fata îl iubeşte. Mama era destul de vanitoasă pentru a se gîndi la posibilitatea unei căsătorii şi lucra în acest scop. Dar mintea sănătoasă a bătrînului nu dădea crezare unor astfel de planuri deşănţate. Amîndoi erau încredinţaţi însă de dragostea mea curată, şi nu puteau face altceva decît să se roage pentru copilul lor.

Am în faţă o scrisoare de la Mina de pe timpul acela. Da, iată vorbele ei! Ţi le transcriu aici:

„Sînt o fată slabă şi proastă şi, pentru că te iubesc mai mult decît orice pe lume, îmi închipui că n-ai să vrei să faci vreun rău unei biete fete ca mine. Vai! tu eşti bun, nespus de bun, dar să nu mă înţelegi greşit. Să nu renunţi la nimic; să nu faci nici un sacrificiu pentru mine! Oh, Doamne, m-aş urî dacă ai face-o. Nu! Tu

mi-ai dăruit o fericire nespus de mare. M-ai învățat să te iubesc. Pleacă! Îmi cunosc soarta: contele Petre nu este al meu; el aparține lumii întregi. Voi fi mîndră să aud mereu despre el, și despre faptele lui, că lumea l-a adorat aici, l-a idolatrizat acolo. Vezi, cînd mă gîndesc astfel, sînt supărată pe tine că poți uita din pricina unei fete prostuțe chemarea pe care o ai. Pleacă! altfel aceste gînduri mă vor nefericí pe mine, care prin tine sînt, ah! atît de fericită, nesfîrșit de fericită. N-am împletit eu oare, în viața ta, o ramură de măslin și un mugure de trandafir, ca și în coroana pe care ți-am oferit-o? Te port în inimă. Rămîi în inima mea, iubitule; nu-ți fie teamă să mă părăsești. Pentru tine aș muri cît se poate de fericită!"

Îți poți închipui cum mi-au sfredelit inima aceste cuvinte. I-am explicat că eu nu sînt acela drept care mă ia lumea, că nu sînt decît un om bogat, dar extrem de nenorocit, că mă apasă un blestem care ar trebui să rămînă, deocamdată, singurul secret dintre ea și mine, deoarece mai am nădejdea să-l pot înlătura și că gîndul că aș putea-o tîrî și pe ea în prăpastie — pe ea care era singura lumină, singura fericire, sin-

gura frumuseţe a vieţii mele — este veninul cu care m-aş otrăvi zilnic.

Mina plînse îndelung pentru nenorocirea mea. Ah ! era atît de duioasă şi atît de bună ! S-ar fi jertfit bucuroasă ca să-mi răscumpere chiar şi numai o singură lacrimă.

Era totuşi departe de a înţelege tot ceea ce voiam să spun. Bănuia că aş fi un fel de prinţ lovit de-o grea urgie ; un fel de cap încoronat proscris, iar imaginaţia ei îi zugrăvea iubitul în culorile cele mai strălucitoare.

O dată, i-am spus :

— Mina, ultima zi a lunii viitoare poate schimba şi hotărî soarta mea, în caz contrar, va trebui să mor, deoarece nu vreau să te nenorocesc.

Ascunzîndu-şi capul la pieptul meu, ea începu să plîngă.

— Dacă soarta ta va fi mai bună, lasă-mă doar să aflu şi eu. Nu-ţi voi cere niciodată nimic. Dar dacă vei fi nenorocit, leagă-mă de nenorocirea ta, ca să-ţi pot ajuta s-o porţi.

— Copilă dragă, copilă dragă, retrage-ţi cuvintele acestea nesăbuite, nebuneşti, care au scăpat de pe buzele tale ! Cunoşti tu nenorocirea mea ? Cunoşti tu blestemul meu ? Ştii tu cine

este iubitul tău? Nu vezi cum mă zbucium şi păstrez mereu un secret faţă de tine?

Ea căzu la picioarele mele, plîngînd în hohote, şi îşi repetă, jurînd, rugămintea.

Consilierului silvic, care intrase tocmai atunci, i-am declarat că am intenţia să cer mîna fetei sale, în prima zi a lunii viitoare. Fixasem această dată deoarece pînă atunci urma să se întîmple ceva care ar fi putut schimba soarta mea.

Bietul om se sperie, cum era firesc, auzind aceste cuvinte din gura contelui Petre. Mă îmbrăţişă, dar regretă imediat că nu se putuse stăpîni. Şi deodată îşi aminti că trebuie să aibă îndoieli, să cumpănească, să ceară informaţii. Îmi vorbi despre zestrea, despre asigurarea şi despre viitorul copilului său drag. I-am mulţumit că mi-a amintit toate acestea. I-am spus că intenţionez să mă stabilesc în această regiune unde se pare că sînt iubit şi că doresc să duc o viaţă lipsită de griji. L-am rugat să cumpere pe numele fiicei sale cele mai frumoase moşii care erau de vînzare în regiune, spunînd pretutindeni că cel care plăteşte sînt eu. Într-o astfel de împrejurare, nimeni, mai bine ca un tată, nu putea veni în ajutorul logodnicului fiicei sale.

A avut însă mult de lucru, căci pretutindeni i-o luase înainte un străin; nu reuşi să cumpere pămînturi decît în valoare de cîteva sute de mii de taleri.

Faptul că îi dădeam astfel de ocupaţii, nu era în fond decît un şiretlic nevinovat pentru a-l îndepărta, procedeu ce-l mai întrebuinţasem cu el şi altă dată deoarece, trebuie să mărturisesc, mă cam deranja. Biata mamă, fiind şi puţin cam surdă, nu era atît de zeloasă în ceea ce priveşte onoarea de-a sta de vorbă cu domnul conte.

Mama veni şi dînsa. Fericiţii oameni mă rugară să mai rămîn în mijlocul lor. Dar eu nu puteam să prelungesc vizita nici măcar cu un minut. Vedeam cum luna apărea la orizont. Timpul vizitei mele trecuse.

În seara următoare m-am dus din nou în grădina consilierului silvic. Imi aruncasem pe umeri o pelerină largă; îmi trăsesem bine pălăria pe ochi şi, astfel îmbrăcat, mă îndreptam spre ea. Cum ridică ochii să mă privească, făcu o mişcare involuntară. Am retrăit atunci amintirea acelei nopţi îngrozitoare cînd apărusem în lumina lunii fără umbră. Ea era fata pe care o văzusem. Dar oare mă recunoscuse de data aceasta? Stătea liniştită şi gînditoare; eu simţeam pe piept o

povară îngrozitoare; mă ridicai de pe scaun, ea se aruncă plîngînd liniştită la pieptul meu. Plecai.

De atunci o găseam adesea plîngînd. Sufletul meu se întuneca din ce în ce mai tare; numai bieţii părinţi pluteau într-o fericire neţărmurită. Ziua mult aşteptată se apropia posomorîtă şi ameninţătoare ca nişte nori prevestitori de furtună. Veni şi ajunul. Abia mai puteam respira. Din prudenţă, umplusem cîteva lăzi cu aur, aşteptînd ora douăsprezece. Miezul nopţii bătu.

Cu ochii aţintiţi la minutarele ceasornicului, număram secundele şi minutele pe care le simţeam ca pe nişte înţepături de pumnal în inimă. Tresăream la fiecare zgomot. Se făcu ziuă. Orele se tîrau cu paşi grei, de plumb; veni prînzul; veni seara; veni noaptea; minutarele înaintau, speranţa mea se risipea; ceasornicul bătu unsprezece, şi nimeni nu apăru. Trecură şi ultimele minute ale ultimei ore şi tot nu apăru nimeni. Ceasul bătu în sfîrşit de douăsprezece ori şi eu nemaiputînd spera nimic, căzui pe pat vărsînd lacrimi fără sfîrşit. A doua zi, sortit să rămîn tot fără umbră, trebuia să cer mîna iubitei. Spre ziuă, mă dobori un somn zbuciumat.

V

Era încă destul de devreme, cînd am fost trezit de un violent schimb de cuvinte, care venea din anticameră. Am tras cu urechea. Bendel se împotrivea cuiva, care voia să intre în camera mea. Era Rascal, care striga cu obrăznicie că el nu primeşte ordine de la unul care era egalul său, şi stăruia să pătrundă la mine. Bunul Bendel îl încredința că dacă astfel de cuvinte ar ajunge la urechile mele și-ar pierde cu siguranță un serviciu atît de bun. Rascal îl amenință că dacă-l va mai împiedica să ajungă la mine avea să-l lovească.

M-am îmbrăcat la repezeală, am deschis uşa cu putere şi m-am repezit la Rascal.

— Ce vrei, ticălosule ?

El se retrase doi paşi şi-mi răspunse foarte calm :

— Domnule conte, vreau să vă rog foarte respectuos să-mi arătaţi şi mie măcar o dată umbra dumneavoastră, e un soare atît de frumos afară !

M-am simţit lovit ca de trăsnet. A trecut cam mult pînă ce mi-am recăpătat graiul.

— Cum îndrăzneşte o slugă să se poarte in felul acesta cu stăpînul ?

Mi-a tăiat vorba foarte liniştit :

— Un servitor poate fi un om cinstit, care nu voieşte să slujească pe cineva fără umbră ; cer să-mi daţi drumul din serviciu !

Trebuia să întorc foaia.

— Dar, dragul meu Rascal, cine ţi-a băgat în cap astfel de idei prosteşti ? Cum îţi închipui... ?

El a continuat pe acelaşi ton :

— Sînt oameni care pretind că nu aţi avea umbră ; aşa că, sau îmi arătaţi umbra, sau îmi daţi drumul !...

Bendel, palid şi tremurînd, dar mai prudent decît mine, îmi făcu un semn ; am recurs atunci la aurul cu care poţi cumpăra totul, dar şi acesta îşi pierduse puterea ; îmi fu aruncat la picioare.

— De la un om fără umbră nu primesc nimic !

Îmi întoarse spatele şi punîndu-şi pălăria în cap plecă agale, fluierînd. Am rămas cu Bendel, încremenit, nemişcat, uitîndu-mă după el.

Oftînd amarnic şi cu moartea în suflet, m-am hotărît în sfîrşit să-mi ţin cuvîntul dat şi să apar în grădina consilierului ca un criminal în faţa judecătorilor săi.

Am intrat în umbrarul întunecos, care îmi purta numele, unde eram aşteptat. Mama mă întîmpină fericită şi fără nici o umbră de bă-

nuială. Mina şedea palidă şi frumoasă ca prima zăpadă care sărută florile de toamnă şi care se preface, apoi, în apă amară. Consilierul se plimba de colo pînă colo ţinînd în mînă o foaie de hîrtie, abia stăpînindu-şi agitaţia, roşindu-se şi pălind la faţă rînd pe rînd. Se apropie de mine şi mă pofti să-mi vorbească între patru ochi. Drumul pînă la locul unde mă invită să-l urmez ducea printr-o parte însorită a grădinii ; căzui fără glas pe un scaun, urmă o tăcere apăsătoare pe care nici buna mamă nu îndrăzni s-o întrerupă.

În tot acest timp, consilierul continua să se plimbe agitat pe alee, cu paşi mari. Se opri brusc în faţa mea, se uită pe hîrtia pe care o ţinea în mînă şi mă întrebă privindu-mă ţintă :

— Este adevărat, domnule conte, că un oarecare Peter Schlemihl nu vă este necunoscut ?

Eu nu am răspuns nimic.

— Un om — continuă el — foarte înzestrat şi de un distins caracter.

Consilierul aştepta un răspuns.

— Şi dacă aş fi chiar eu, omul acela ?

— ... care — adăugă violent bătrînul — şi-a pierdut umbra !

— Ah ! Am presimţit ! Am presimţit ! se tîngui Mina. Da, ştiam de mult că nu are umbră !

Şi se aruncă în braţele mamei care, speriată, o strîngea convulsiv la piept şi îi reproşa secretul acesta pe care, spre nenorocirea lor, îl ţinuse ascuns. Mina însă se prefăcuse, ca Aretuza [1], într-un izvor de lacrimi care la sunetul glasului meu curgea şi mai îmbelşugat, iar la apropierea mea, spumega vijelios.

— Şi dumneavoastră — reluă consilierul în culmea mîniei — nu aţi ezitat s-o înşelaţi cu neruşinare, atît pe ea cît şi pe noi ; şi mai pretindeţi că o iubiţi, deşi aţi adus-o în starea aceasta? Priviţi-o cum plînge şi cum se zbate ! E groaznic ! groaznic !...

Eu mi-am pierdut cumpătul în aşa chip încît am început aproape să aiurez :

— La urma urmei, o umbră nu este decît o umbră. Se poate trăi şi fără ea şi nu înţeleg de ce trebuie să facem atîta scandal din cauza ei.

Simţeam însă eu însumi că aceste cuvinte nu au nici un temei, aşa că am tăcut, fără ca el să-mi fi spus ceva ; dar nu înainte de a fi adăugat :

---

[1] Nimfă din mitologia greacă, transformată în izvor de zeiţa Diana.

— Caci în definitiv ceea ce s-a pierdut se poate găsi.

Bătrînul se repezi furios la mine:

— Mărturisiți-mi, domnule; mărturisiți-mi cum v-ați pierdut umbra?

Eram silit să recurg la o nouă minciună.

— Un bădăran mi-a călcat-o mai deunăzi, cu atîta grosolănie, încît i-a făcut o gaură mare; acum se află la reparat, căci cu bani se poate face orice. Trebuia s-o primesc încă de ieri.

— Bine, domnule, foarte bine, răspunse consilierul. Dumneavoastră cereți mîna fiicei mele; asta o fac și alții. Ca părinte eu am datoria să mă îngrijesc de soarta copilei mele. Vă dau un termen de trei zile, în care timp să binevoiți să vă căutați umbra. Dacă după aceste trei zile veți apare cu o umbră bine potrivită, veți fi binevenit. Dacă nu, v-o spun deschis, a patra zi fata mea va fi soția altuia.

Am vrut să încerc să mai adresez fetei un cuvînt, dar ea, hohotind de plîns, se strînse și mai tare lîngă maică-sa care-mi făcu un semn discret să mă retrag. Am plecat clătinîndu-mă; mi se părea că, în urma mea, se închide pămîntul.

Nemaifiind sub ocrotirea lui Bendel, cutreie-

rai ca un nebun păduri şi cîmpii. O sudoare rece îmi şiruia de pe frunte şi din piept îmi ieşea un geamăt surd; în mine încolţea parcă nebunia.

Nu ştiu cît a durat rătăcirea aceasta, dar deodată, în mijlocul unui cîmp însorit, am simţit că mă trage cineva de mînecă. M-am oprit şi m-am uitat înapoi. Era omul în haina cenuşie, care părea că fugise după mine. Îmi spuse imediat:

— M-am anunţat pentru astăzi, dar dumneavoastră nu aţi putut aştepta termenul. Totuşi, nimic nu este pierdut. Ascultaţi-mi sfatul: răscumpăraţi-vă umbra, care vă stă din nou la dispoziţie şi întorceţi-vă imediat acasă în parcul consilierului; veţi fi bine primit şi totul vi se va părea o simplă glumă. Pe Rascal, care v-a trădat şi cere acum în căsătorie pe logodnica dumneavoastră, îl iau pe seama mea; e tocmai bun de spînzurat.

Priveam buimăcit, ca trezit din somn..

— Astăzi era ziua anunţată?

Am făcut încă o dată socoteala. Avea dreptate. Greşisem de fiecare dată cu o zi. Am căutat, cu mîna dreaptă, săculeţul de la piept. El îmi ghici intenţia şi se dădu înapoi cu doi paşi.

— Nu, domnule conte; stă foarte bine în mîinile dumneavoastră, păstraţi-l.

Îl priveam ţintă, mirat. El continuă:

— Drept amintire, vă cer numai o bagatelă. Fiţi atît de bun şi iscăliţi-mi biletul acesta.

Pe un pergament erau următoarele cuvinte:

„Subsemnatul las moştenire deţinătorului acestui bilet, sufletul meu, după despărţirea sa naturală de trup".

Priveam încremenit de mirare cînd înscrisul, cînd pe necunoscut. Între timp, el culesese în vîrful unei peniţe noi, o picătură din sîngele ce-mi curgea din mînă, din pricina unei înţepături de spin şi mi-o întinse.

— Dar, cine sînteţi dumneavoastră, domnule? l-am întrebat eu.

— Ce importanţă are, răspunse el. Nu se vede? Un biet om, un fel de învăţat, un doctoraş care drept mulţumire primeşte pentru serviciile sale numai vorbe de ocară, şi care nu are pe lume altă plăcere decît micile sale experienţe. Dar, iscăliţi o dată. Aici, la dreapta, jos: Peter Schlemihl.

Am clătinat din cap, spunînd:

— Iertaţi-mă, domnul meu; dar aşa ceva nu semnez.

— Nu? zise el mirat. Şi de ce nu?

— Mi se pare că trebuie să chibzuiesc bine înainte de a-mi da sufletul în schimbul umbrei.

— Aşa, aşa — repetă el — să chibzuiţi? Şi izbucni într-un hohot de rîs. Apoi zise: — Îngăduiţi-mi, vă rog, o întrebare: ce fel de marfă este acest suflet al dumneavoastră? L-aţi văzut vreodată? Şi ce vreţi să faceţi cu el, după moarte? Fiţi mulţumit că aţi găsit, acum în timpul vieţii, un amator care să vrea să dea pe acest X, pe această putere galvanică, pe această activitate polarizatoare, în orice caz pe acest lucru fără sens, un preţ real, adică umbra domniei voastre, cu ajutorul căreia puteţi obţine mîna iubitei şi îndeplinirea tuturor dorinţelor. Sau poate preferaţi să aruncaţi acest copil în braţele netrebnicului de Rascal? Haideţi, o să vă fac să-l vedeţi chiar acum, dacă vreţi. Iată, vă împrumut gluga care vă face nevăzut — necunoscutul scoase ceva din buzunar — şi vom da o raită prin grădina consilierului fără să fim zăriţi.

Trebuie să mărturisesc că mă simţeam extrem de umilit văzîndu-mă luat în rîs de către

omul acela. Îl uram din toată inima și cred că ura aceasta mă reținea, mai mult decît toate principiile și prejudecățile, să-mi răscumpăr umbra, oricît de necesară mi-ar fi fost, contra semnăturii cerute. Însăși ideea de a face drumul propus în tovărăș a lui îmi era nesuferită. Gîndul de-a vedea pe vrăjitorul acesta viclean și urîcios, cu rîsul său batjocoritor, între mine și iubita mea, între două inimi zdrobite, îmi făcea sîngele să clocotească de furie. Socoteam că tot ce mi se întîmpla îmi era sortit, că nenorocirea mea era ceva de neînlăturat și, întorcîndu-mă către el, i-am spus:

— Domnul meu, v-am vîndut umbra contra acestei pungi — fără îndoială minunată — fapt pe care l-am regretat amarnic. Nu s-ar putea oare să anulăm contractul?

El dădu din cap în semn de dezaprobare și se posomorî. Eu continuai:

— Atunci, nu vreau să vă mai vînd nimic, nici chiar în schimbul umbrei; deci nu semnez nimic! Din propunerea pe care mi-o faceți, rezultă că această călătorie nevăzută, la care mă invitați, va fi mai veselă pentru dumneavoastră decît pentru mine. Scuzați-mă deci și, fiindcă nu se poate altfel, să ne despărțim.

— Îmi pare rău, *monsieur* Schlemihl, că respingeţi cu încăpăţînare tîrgul pe care vi l-am propus în mod prietenesc. Totuşi, poate voi fi mai norocos altădată. La revedere şi pe curînd. *Apropos,* daţi-mi voie să vă arăt că nu las să se mucegăiască lucrurile cumpărate, ci le păstrez cu toată grija şi cinstea cuvenită; la mine ele se află în mîini bune.

Scoase imediat din buzunar umbra mea şi, aruncînd-o cu îndemînare, o întinse în soare la picioarele sale în aşa fel încît el se găsea, acum, între două umbre: a lui şi a mea, aceasta din urmă dîndu-i, de asemenea, ascultare şi urmîndu-i toate mişcările.

Cînd după atîta timp am revăzut biata mea umbră supusă unui serviciu atît de înjositor, tocmai acum cînd din pricina ei mă aflam la strîmtoare, am simţit că mi se rupe inima de durere şi am început să plîng cu hohote. Odiosul bătrîn însă era mîndru de prada sa şi mi-a repetat cu neruşinare propunerea:

— Încă mai puteţi avea umbra, domnule; cu o singură trăsătură de condei o mai puteţi salva pe biata Mina din ghearele ticălosului aceluia, după cum v-am spus: numai cu o singură trăsătură de condei.

Lacrimile îmi curgeau şi mai năvalnice. Totuşi, i-am întors spatele şi i-am făcut semn să plece.

Bendel care, îngrijorat, se luase după urmele mele, sosi tocmai în momentul acela. Acest suflet credincios, văzîndu-mă plîngînd şi zărindu-mi umbra — care se putea recunoaşte cu uşurinţă — în stăpînirea misteriosului necunoscut, se hotărî pe loc să-mi redea preţiosul meu avut, cu forţa, dacă nu putea altfel; dar fiindcă nu înţelegea să tărăgăneze nici măcar lucrurile delicate, se năpusti la omul în gri şi fără prea multe înflorituri, îi porunci să-mi restituie numaidecît umbra. Drept răspuns, necunoscutul întoarse spatele bietului băiat şi plecă. Bendel, însă, ridică ciomagul şi ţinîndu-se după el, îi porunci de mai multe ori să-mi restituie umbra, făcîndu-l să simtă puterea braţului său vînjos. Necunoscutul, ca şi cum ar fi fost obişnuit cu un astfel de tratament, lăsă capul în jos, îşi încovoie umerii şi spinarea şi-şi continuă liniştit drumul peste cîmp, ducînd cu sine umbra şi credincioasa mea slugă. Multă vreme încă am auzit zgomotul înăbuşit al loviturilor răsunînd peste cîmpia pustie, pînă ce s-a pierdut în depărtare. Rămăsei iarăşi ca şi mai înainte, numai cu nenorocirea mea.

VI

Rămînînd singur în pustietatea aceea, mi-am lăsat lacrimile să curgă în voie, ușurîndu-mi biata inimă de povara ce o apăsa. Nu vedeam însă nici o dezlegare pentru nefericita mea soartă, nici o ieșire, nici o speranță și sorbeam cu o sete neistovită, otrava pe care mi-o turnase peste răni misteriosul necunoscut. Cînd încercam să rechem în minte chipul Minei, și el îmi apărea minunat, palid și înlăcrimat, așa cum îl văzusem ultima oară, între noi se așeza numaidecît umbra lui Rascal, obraznică și batjocoritoare. Atunci, îmi acopeream fața și o luam la fugă peste cîmpuri, dar hidoasa nălucă nu-mi dădea pace, și mă fugărea, pînă ce mă prăbușeam fără suflare, udînd pămîntul cu lacrimi mereu împrospătate.

Și toate acestea pentru o umbră! O umbră, pe care aș fi putut-o răscumpăra cu o trăsătură de condei! M-am gîndit mult la oferta aceea ciudată și la refuzul meu. Eram complet nedumerit; era peste puterile mele să mai gîndesc sau să mai pricep ceva.

Ziua se scurse repede. Îmi potolisem foamea cu fructe sălbatice, iar setea cu apa unui rîu

de munte care curgea prin apropiere. Cînd veni noaptea, îmi făcui culcuşul sub un pom. Răcoarea dimineţii m-a trezit dintr-un somn greu, în care mă auzeam eu însumi, horcăind ca de moarte. Bendel îmi pierduse urma, fapt care mă bucura. Nu voiam să mă reîntorc între oamenii de care fugeam cu groază, ca o fiară hăituită. Am petrecut astfel trei zile zbuciumate.

În dimineaţa celei de a patra zile, mă găseam pe o întindere nisipoasă şi scăldată în soare şi şedeam pe nişte sfărîmături de stînci, în lumina soarelui, căci acum îmi plăcea să mă bucur de razele lui, după ce atîta vreme le dusesem lipsa. Inima mea se hrănea liniştită cu propria sa desperare. Deodată, un zgomot uşor mă făcu să tresar. M-am uitat în jur, gata să fug dar n-am văzut pe nimeni. Pe nisipul însorit însă am zărit alunecînd o umbră care avea multă asemănare cu a mea şi care se plimba singură, ca şi cînd şi-ar fi pierdut stăpînul. În clipa aceea s-a trezit în mine o dorinţă puternică. Umbră — mi-am spus eu — îţi cauţi stăpînul ? Vreau eu să-ţi fiu stăpîn ; şi am sărit să pun mîna pe ea. Mă gîndeam că dacă reuşeam să calc pe urmele ei, în aşa fel încît să-mi vină la picioare, ar fi

rămas ataşată de mine şi, cu timpul, s-ar fi obişnuit.

Dar de cum m-am mişcat, umbra a luat-o la fugă. M-am văzut silit să încep o goană desperată, după fugarul acesta sprinten. Căci numai gîndul de a ieşi din situaţia groaznică în care mă aflam, îmi dădea parcă aripi la picioare. Umbra se îndrepta către o pădure care se vedea în depărtare, în a cărei întunecime aş fi pierdut-o cu siguranţă. Dîndu-mi seama de acest fapt, spaima îmi străbătu inima, dar dorinţa mea era mai tare; zburam, nu altceva. Cîştigam distanţă văzînd cu ochii şi mă apropiam din ce în ce mai mult de ea. Dintr-un salt, trebuia s-o ajung. Deodată umbra se opri şi se întoarse spre mine. M-am repezit ca un leu asupra prăzii, ca să pun mîna pe ea; dar m-am lovit pe neaşteptate de un corp tare. Am simţit că cineva nevăzut îmi trăgea cele mai groaznice lovituri ce primise cineva vreodată. Cuprins de spaimă am vrut să apuc cu braţele pe cel ce mă lovea. Năpustindu-mă, m-am pomenit lungit la pămînt, şi am văzut sub mine un om pe care-l ţineam strîns îmbrăţişat.

Deodată întreaga întîmplare mi se păru foarte firească. Omul acesta purtase fără îndoială,

gluga fermecată care îl făcuse nevăzut numai pe el dar nu şi umbra lui, iar acum, în cădere, o scăpase din cap. M-am uitat de jur împrejur şi am descoperit, destul de repede, umbra glugii nevăzute. M-am repezit asupra ei şi, de data asta, nu mi-am greşit ţinta. Am pus-o pe cap şi aşa, fără umbră cum eram nu mai puteam fi văzut.

Omul se ridică în grabă şi se uită în jur să vadă pe fericitul său învingător, dar pe tot întinsul cîmpiei însorite nu putu zări nici omul, nici umbra sa pe care îşi dădea toată silinţa s-o zărească, căci nu observase şi n-avea de unde să bănuiască că eu nu aveam umbră. Cînd se încredinţă că dispărusem fără urmă, începu să-şi smulgă părul din cap deznădăjduit. Eu însă, cîştigasem prin luptă o comoară şi o dată cu ea, posibilitatea şi dorinţa de-a intra din nou printre oameni. Aveam destule pretexte ca să-mi scuz chiar faţă de mine însumi ticăloşia pe care o făcusem, şi pentru a uita cît mai repede, îmi luai tălpăşiţa fără să mai privesc îndărăt la nefericitul acela, ale cărui gemete îngrozitoare mi-au răsunat multă vreme în urechi. Cel puţin aşa mi s-a părut atunci că s-au petrecut lucrurile.

Ardeam de dorinţa să mă duc în grădina consilierului, pentru a mă încredinţa eu însumi de cele ce-mi spusese nesuferitul necunoscut. Nu ştiam însă unde mă aflam şi pentru a putea să mă orientez, m-am urcat pe colina cea mai înaltă. Din vîrful ei, am văzut la picioarele mele întinzîndu-se orăşelul, precum şi grădina consilierului. Inima îmi bătea cu putere, iar ochii mi s-au umplut din nou, dar de altfel de lacrimi, decît cele de pînă atunci, căci aveam s-o văd pe Mina. Un dor nebun mă îndemna să cobor valea şi să apuc pe cărarea cea mai scurtă. Am trecut nevăzut pe lîngă nişte ţărani care veneau de la oraş. Vorbeau despre mine, despre Rascal şi despre consilier. Nu voiam însă să mai ascult şi mi-am continuat fuga.

Am intrat în grădină cu inima strînsă. Auzeam parcă ecoul unui rîs. M-am cutremurat şi am aruncat o privire în jur. N-am zărit pe nimeni. Am înaintat puţin şi mi s-a părut că disting un zgomot de paşi alături de mine. Nu se vedea însă nimic. Crezui că m-a înşelat auzul. Era încă devreme. În boschetul contelui Petre nu era nimeni. Grădina era pustie. Am cutreierat aleile cunoscute, ajungînd în faţa locuinţei. Auzeam acum zgomotul acela din ce în

ce mai lămurit. M-am aşezat cu teamă pe o bancă la soare, în faţa uşii de la intrare. Am avut impresia că şi spiriduşul nevăzut se aşezase pe bancă lîngă mine, rîzînd batjocoritor. Cheia se învîrti în broască, uşa se deschise şi consilierul apăru cu nişte hîrtii în mînă. Simţeam cum mi se învăluie capul într-un fel de ceaţă. M-am uitat în jur şi ce crezi că am văzut? Omul cu haina cenuşie stătea lîngă mine, privindu-mă şi zîmbind diabolic. Mă acoperise şi pe mine cu gluga fermecată. La picioarele individului stăteau alături, în bună înţelegere, cele două umbre: a mea şi a lui. Şi necunoscutul îmi flutura pe sub nas contractul cu care mă îmbiase şi pe care îl ţinea în mînă. În vreme ce consilierul se plimba cu hîrtiile în umbra teiului, el se aplecă prieteneşte la urechea mea şi-mi şopti:

— Va să zică aţi primit totuşi invitaţia mea şi acum iată-ne pe amîndoi sub aceeaşi glugă. E bine aşa! Foarte bine! Acum, daţi-mi înapoi gluga fermecată; nu mai aveţi nevoie de ea. Dumneavoastră sînteţi un om prea cinstit ca să refuzaţi să mi-o restituiţi. Nu trebuie să-mi mulţumiţi. Vă asigur că v-am împrumutat-o din toată inima.

Mi-o luă fără ca eu să mă opun, o băgă în buzunar şi rîse de mine atît de tare, încît consilierul se uită să vadă cine rîde. Eu împietrisem.

— Trebuie să recunoaşteţi — continuă el — că o astfel de glugă este mult mai comodă : ea nu face nevăzut numai omul ci şi umbra sa, precum şi alte umbre pe care le ia cu el. Aşa că azi am iarăşi două umbre cu mine.

Începu să rîdă din nou.

— Nu uita, Schlemihl : ceea ce omul nu vrea să facă de bunăvoie la început, o face pînă la urmă de nevoie. Eu încă sper că pînă la sfîrşit vei răscumpăra umbra. Şi astfel îţi vei lua înapoi logodnica — încă nu e prea tîrziu — iar pe Rascal îl vom lăsa să se bălăbănească în spînzurătoare, ceea ce nu e mare lucru, căci frînghii sînt destule. Şi-ţi mai dau şi gluga pe deasupra.

În grădină apăru atunci mama fetei şi între cei doi bătrîni începu o conversaţie.

— Ce face Mina ?

— Plînge.

— Ce copil prost ! Tot nu mai poate schimba nimic cu plînsul !

— Desigur că nu ; totuşi, dragul meu, eşti prea crud cu propriul tău copil ; cum ai putut s-o dai atît de repede altuia ?

— Nu, dragă, tu nu înțelegi de loc lucrurile acéstea. Cînd fata noastră va deveni soția unui domn bogat și onorabil, lacrimile copilărești îi vor seca și durerea ei de acum îi va apărea ca un vis urît și ne va mulțumi nouă și bunului Dumnezeu. O să te convingi!

— Să dea Dumnezeu!

— Este adevărat că fata are astăzi moșii întinse, dar după vîlva făcută de întîmplarea nefericită cu aventurierul acela, crezi tu că se va găsi așa de curînd o partidă atît de strălucitoare ca domnul Rascal? Știi tu ce avere are domnul Rascal? Are moșii în valoare de șase milioane, fără nici o ipotecă și plătite cu bani peșin. Am avut actele în mînă. El era acela care cumpăra atunci cele mai frumoase moșii, totdeauna cu puțin înainte de-a sosi eu. Și în afară de asta, mai are și creanțe în valoare de patru milioane și jumătate asupra casei Thomas John.

— Trebuie să fi furat tare mult!

— Ce fel de vorbă-i asta! A economisit ca un om cuminte, acolo unde altul risipea ca un nebun.

— E totuși un om care a purtat livrea.

— Prostii! Are oricum o umbră nepătată!

— Ai dreptate, dar...

Omul în haina cenuşie mă privea rîzînd. Uşa se deschise şi apăru Mina. Venea sprijinindu-se de braţul unei cameriste. Lacrimile i se prelingeau pe obrajii frumoşi şi palizi. Se aşeză într-un fotoliu, pregătit anume pentru ea, sub un tei, şi tatăl luă loc pe un scaun de alături. Îi luă mîna cu delicateţe şi, în timp ce ea plîngea şi mai nestăpînită, bătrînul începu să-i vorbească blînd :

— Tu eşti copilul meu bun şi drag. Vei fi cuminte şi nu-l vei supăra pe bătrînul tău tată, care nu-ţi vrea decît fericirea. Înţeleg prea bine, inimioara mea, că eşti zbuciumată. Ai scăpat, ca prin minune dintr-o nenorocire. Știu că l-ai iubit foarte mult pe nemernicul acela, înainte de-ai fi descoperit murdara lui înşelătorie ! Vezi tu, Mina, eu ştiu toate astea şi nu-ţi aduc nici o învinuire. Eu însumi l-am iubit atîta vreme cît l-am crezut un nobil adevărat. Acum recunoşti şi tu că lucrurile s-au schimbat. Cum ! Pînă şi un ciine are o umbră şi unicul meu copil să-şi ia tovarăş de viaţă un om care...? Nu, desigur că nici tu nu te mai gîndeşti la dînsul. Ascultă, Mina, acum te cere în căsătorie un om care nu se teme de soare, un om onorabil care, chiar

dacă nu este prinț, posedă o avere de zece milioane, adică de zece ori mare mare decît a ta, un bărbat care te va face fericită, fetița mea dragă. Nu răspunde nimic, nu te împotrivi. Fii copilul meu bun și ascultător. Lasă-l pe tatăl tău care te iubește, să-ți poarte de grijă, și să-ți aline durerea. Făgăduiește-mi că-i dai mîna domnului Rascal. Spune : nu-i așa că primești ?

Mina răspunse cu o voce tristă :

— Eu nu mai am nici o voință, nici o dorință pe acest pămînt. Cu mine poate să se întîmple tot ceea ce vrea tatăl meu.

În acest timp fu anunțat domnul Rascal, care se apropie, țanțoș, de ei. Mina își pierdu cunoștința. Odiosul meu tovarăș mă privi mînios, șoptindu-mi repede următoarele cuvinte :

— Și poți răbda așa ceva ? Oare dumneata nu ai inimă ?

Cu o mișcare rapidă îmi făcu o mică zgîrietură la mînă, sîngele începu să-mi curgă și el mă întrebă :

— Sînge roșu, pe legea mea ! Atunci semnează o dată !

Țineam într-o mînă contractul și în cealaltă pana.

VII

Judecă-mă cum vrei, dragă Chamisso, eu îți voi povesti lucrurile așa cum au fost. Eu însumi m-am judecat destul de sever, căci am purtat în inimă viermele chinului. Momentul acesta atît de dureros din viața mea îmi stăruie viu în minte și nu mă pot gîndi la el decît cu umilință și cu o adîncă mîhnire. Căci cine se abate de la drumul cel drept în chip ușuratic, se pomenește pe neașteptate împins pe alte cărări care-l duc din ce în ce mai jos. În zadar mai caută călăuza stelelor de pe cer: nu-i mai rămîne nici o altă cale, trebuie să coboare mereu în prăpastie și să se jertfească zeiței răzbunării.

După primul pas greșit, care atrăsese asupra mea urgia, iată-mă amestecat acum printr-o dragoste vinovată, în soarta altei ființe. Ce-mi mai rămîne de făcut, acolo unde semănasem ruină și unde se cerea fără întîrziere să aduc mîntuire, decît să sar orbește în ajutor? Căci sunase ceasul al doisprezecelea. Nu, dragul meu Adalbert, să nu crezi că eram atît de josnic încît să consider prea scump prețul care mi s-ar fi cerut sau să fiu mai zgîrcit cu altceva decît am fost cu aurul. Nu, Adalbert! Sufletul meu,

însă, era plin de o înverşunată ură împotriva acelui necunoscut misterios, care mă adusese pe cărări atît de întortocheate. Poate că greşeam, dar pe mine mă revolta orice întovărăşire cu dînsul. Şi atunci a intervenit ca de atîtea ori în viaţa mea, şi prea adese ori în istoria lumii, o întîmplare în locul unei fapte. Mai tîrziu, m-am împăcat cu mine însumi. Am învăţat mai întîi să respect necesitatea, căci ce este în definitiv mai important decît fapta săvîrşită, întîmplarea petrecută care-ţi aparţine ? Atunci am învăţat să preţuiesc această necesitate, care împinge întregul mare angrenaj al lumii, în care noi ne îmbucăm doar ca nişte rotiţe ajutătoare. Ceea ce are să fie, trebuie să se întîmple ; ceea ce a fost sortit a trebuit să se întîmple, conform aceleiaşi providenţe, pe care abia acum am învăţat s-o respect atît în soarta mea cît şi în soarta acelora cu care eram în legătură.

Nu ştiu dacă trebuie să atribui ceea ce urmă încordării sufletului meu copleşit de atîtea simţăminte puternice, epuizării puterilor mele fizice după frămîntările din ultimele zile sau, în sfîrşit, tulburării nemaipomenite pe care mi-o pricinuise apropierea acestui demon în gri ; fapt este că atunci cînd eram gata să semnez, am

căzut într-un leşin adînc şi am zăcut un timp îndelungat ca în braţele morţii. Cînd mi-am venit în fire, primele zgomote ce mi-au lovit auzul au fost nişte paşi grei şi nişte înjurături. Am deschis ochii. Era întuneric, iar odiosul meu însoţitor stătea lîngă mine şi mă mustra :

— Parc-ai fi o muiere! Vino-ţi în fire şi fă ceea ce ne-am înţeles, sau poate te-ai răzgîndit şi preferi să boceşti mai departe?

M-am ridicat de jos, cu greutate, şi am privit tăcut în jurul meu. Noaptea se lăsase de mult ; din casa cu ferestrele luminate a consilierului se auzea o muzică veselă şi grupuri de oameni se plimbau pe aleile grădinii. O pereche se apropie discutînd şi se aşeză pe banca pe care şezusem înainte. Vorbeau despre logodna care se sărbătorise chiar în dimineaţa aceea între bogatul domn Rascal şi fiica consilierului. Prin urmare se şi întîmplase.

Mi-am scos gluga fermecată şi am început să fug spre ieşirea din grădină pe sub boschetul care-mi purta numele. Demonul mă urmărea însă nevăzut, făcîndu-mi cele mai cumplite reproşuri :

— Aşadar, iată mulţumirea pe care o capăt de la un *monsieur* bolnav de nervi, pentru care

mi-am dat toată osteneala să-l îngrijesc! Mă crezi prost? Bine, domnule încăpăţînat, încearcă să fugi de mine, dar nu uita că sîntem de nedespărţit. Dumneata ai aurul meu, iar eu am umbra dumitale. Iată de ce pentru noi doi nu mai încape odihnă! S-a pomenit oare vreodată ca o umbră să-şi părăsească stăpînul? A dumitale mă va ţine legat de dumneata, pînă te vei îndura s-o reprimeşti, ca în felul acesta să pot scăpa de dînsa. Ceea ce n-ai făcut cu plăcere, vei face, poate prea tîrziu, din dezgust şi plictiseală. Nimeni nu scapă de ceea ce-i este scris.

Vorbea necontenit pe acelaşi ton. Zadarnic fugeam, căci se ţinea scai de mine şi mă chinuia batjocoritor şi fără încetare, amintindu-mi cînd de aur, cînd de umbră. Nu eram în stare să-mi adun gîndurile.

Apucasem spre casă, pe străzi pustii. Ajuns acolo şi privind-o, n-am mai putut-o recunoaşte. Prin ferestrele sparte, nu străbătea nici o lumină. Uşile erau închise şi nu se vedea nici un servitor. Necunoscutul izbucni în rîs.

— Da, da, asta e! Dar pe Bendel al dumitale o să-l găseşti, fără nici o îndoială, căci a ajuns acasă, deunăzi, atît de obosit, încît sînt singur că n-a mai părăsit-o de atunci. Zicînd acestea,

rîse din nou, apoi adăugă : — Are multe să-ţi spună ! Haide ! Noapte bună deocamdată şi pe curînd !

Am sunat de cîteva ori. Se aprinse o lumină. Dinăuntru, Bendel întrebă cine sună. Recunoscîndu-mi vocea, bunul om nu mai putu să-şi stăpînească bucuria. Uşa se dădu în lături. Ne-am îmbrăţişat cu lacrimi în ochi. L-am găsit foarte schimbat, slab şi bolnav. Eu, însă, încărunţisem de-a binelea. M-a condus prin camerele pustii, într-o încăpere care scăpase nedevastată şi-mi aduse mîncare şi băutură. Ne-am aşezat şi el a început să plîngă din nou. Mi-a povestit cum deunăzi l-a bătut pe uscăţivul acela în gri, pe care-l găsise cu umbra mea şi de care s-a ţinut pînă cînd mi-a pierdut urma şi a căzut frînt de oboseală ; cum neputîndu-mă găsi, s-a întors acasă unde, întărîtată de Rascal, mulţimea a năvălit spărgînd geamurile şi devastînd totul. Iată cum s-au purtat oamenii aceia cu binefăcătorul lor. Servitorii plecaseră, care încotro. Poliţia locală mă expulzase din oraş, ca suspect, dîndu-mi un termen de douăzeci şi patru de ore pentru a părăsi localitatea. În afară de ceea ce ştiam eu despre îmbogăţirea şi căsătoria lui Rascal, Bendel îmi mai dădu şi alte informaţii. Acest nele-

giuit de la care pornise tot scandalul, trebuie să fi cunoscut de la început secretul meu ; se pare că, atras de aur, a știut să se dea bine pe lîngă mine și a reușit chiar din primele zile să-și procure o cheie de la dulapul cu aur, reușind astfel să-și strîngă o avere pe care acum nici nu mai trebuie s-o sporească.

Bendel îmi povestea toate acestea printre lacrimi, plîngînd apoi de bucurie, fericit că mă vedea liniștit și resemnat, după o atît de îndelungată perioadă de zbucium și nesiguranță. Căci acesta era chipul sub care se înfățișa acum deznădejdea mea. Știam că nenorocirea în care mă aflam era uriașă și de neînlăturat. Îmi secaseră și lacrimile de atîta plîns ; nu mai puteam scoate nici un suspin ; o înfruntam rece și nepăsător, cu pieptul descoperit.

— Bendel — i-am spus eu — tu-mi cunoști soarta. Pedeapsa aceasta grea m-a lovit fiindcă am păcătuit. Dar tu, nevinovat cum ești, nu mai trebuie să-ți legi viața de a mea. Plec călare chiar în noaptea asta ; pune șaua pe un cal, plec singur. Tu rămîi. Aceasta este dorința mea. Trebuie să mai existe aici cîteva lăzi cu aur ; păstrează-le pentru tine. Voi pribegi singur prin lume ; dacă îmi va mai surîde norocul cîndva,

mă voi gîndi la tine, deoarece la pieptul tău am plîns în ceasurile cele mai grele.

Omul acesta cinstit ascultă, cu inima frîntă și cu groază, ultima poruncă a stăpînului său. Am fost surd la rugămințile lui, orb la lacrimile lui. Mi-a adus calul. L-am strîns încă o dată la piept pe cînd plîngea, m-am aruncat în șa și, învăluit de umbrele nopții, m-am îndepărtat de locul acela blestemat, lăsîndu-mă în voia calului, căci nu mai aveam în lumea aceasta nici o țintă, nici o dorință și nici o speranță.

VIII

Nu trecu mult și mi se alătură un drumeț, care după ce a mers cîtva timp lîngă mine, m-a rugat să-i dau voie, întrucît aveam același drum, să-și pună mantaua pe cal, la spatele meu. I-am îngăduit și el mi-a mulțumit cuviincios pentru acest serviciu. Apoi a început să-mi laude calul, preamărind cu acest prilej strălucirea și puterea oamenilor bogați. Apoi a început un fel de monolog, pe care l-am ascultat fără să particip însă.

Mi-a arătat care erau părerile sale despre viață și despre lume și a ajuns repede la metafizică, pe care o credea în stare să găsească dezlegarea tuturor problemelor. După ce a dezvoltat cu limpeziciune această teorie a trecut apoi la soluționarea ei.

Știi prea bine, prietene, că încă din școală nu mi-au plăcut niciodată speculațiile filozofice, și că nici de atunci încoace nu m-am preocupat niciodată de așa ceva; de atunci am dat multe la o parte și multe am renunțat să aflu și să înțeleg; și, după cum m-ai sfătui tu, ascultînd numai de bunul-simț, mi-am urmat drumul propriu, atît cît mi-a stat în putere. Iată însă că însoțitorul meu construia, cu mult talent oratoric, un edificiu solid, care sprijinindu-se numai pe el însuși, se înălța și se impunea în virtutea unei necesități interioare. Dar îi lipsea tocmai ceea ce căutam și astfel mi-am dat seama că toată această speculație nu era decît o operă de artă perfectă și strălucitoare, care servea numai la încîntarea spiritului. Totuși îl ascultam pe drumețul acela elocvent, căci astfel reușeam să uit suferințele mele. Și poate că m-ar fi și convins, dacă s-ar fi adresat nu numai minții și ci sufletului meu. În felul acesta, vremea trecuse și zo-

rile dimineţii luminaseră pe negîndite văzduhul. Şi sufletul mi-a fost cuprins de spaimă cînd, ridicînd privirea, am zărit la răsărit lumina care anunţa apariţia soarelui împotriva căruia, în pustiul acela nu aveam atunci nici o apărare şi nici un adăpost. Şi nici nu eram singur ! M-am întors către însoţitorul meu şi m-am îngrozit iarăşi. Tovarăşul meu de drum nu era altul decît omul în haină cenuşie.

Cînd mă văzu înspăimîntat, zîmbi şi-mi spuse înainte de-a avea vremea să-l întrerup :

— Hai să fim tovarăşi pentru o bucată de drum. N-avem decît de cîştigat şi unul şi celălalt. Şi-apoi ne putem despărţi oricînd. Drumul acesta de-a lungul muntelui este singurul pe care puteţi apuca, dacă nu vreţi să vă rătăciţi. Prin rîpă nu se poate trece, iar ca să vă întoarceţi de unde aţi plecat, nu cred că vă convine; mai rămîne drumul acesta pe care trebuie să merg şi eu. Vă şi văd îngălbenind de frica soarelui care răsare. Vă voi împrumuta umbra, în tot timpul cît vom merge împreună, dar dumneavoastră îmi veţi suporta în schimb prezenţa. Tot nu-l mai aveţi pe Bendel şi veţi fi mulţumit de serviciile mele ; îmi pare rău că nu mă puteţi suferi. Totuşi, mă puteţi folosi. Dracul nu este

atît de negru, cum îl zugrăvește lumea! Este adevărat că ieri m-ați cam supărat, dar eu nu vă port pică. Astăzi, de exemplu, v-am scurtat drumul pînă aici, și asta trebuie s-o recunoașteți. Luați-vă umbra înapoi, așa, de încercare.

Soarele răsărise și pe șosea începeau să apară oameni. Cu tot dezgustul pe care-l simțeam, am primit propunerea. Surîzînd, el lăsă să alunece umbra mea la pămînt și aceasta își luă imediat locul peste umbra calului și galopă voioasă alături de mine. Nu mă simțeam de loc în apele mele. Am continuat să călăresc, trecînd pe lîngă o ceată de țărani care, ca în fața oricărui om bogat, se descoperiră făcîndu-mi loc să trec. Am mers mai departe uitîndu-mă de pe cal cu ochiul lacom și cu inima bătînd la fosta mea umbră pe care o împrumutasem acum de la un străin, ba chiar de la un dușman.

Acesta își continua drumul, nepăsător, fluierînd chiar vesel. El pe jos, eu călare. Mă cuprinse o amețeală; ispita era prea mare. Am tras de hățuri, am dat pinteni calului și am pornit pe o cărare lăturalnică într-un galop nebun. N-am putut însă să răpesc și umbra care, la o cotitură, alunecase de pe cal și acum își aștepta pe șosea stăpînul legitim. Am fost obligat

să mă reîntorc ruşinat. După ce îşi termină de fluierat cîntecul, omul cu haina cenuşie începu să rîdă de mine, îmi puse umbra la loc şi-mi spuse că aceasta se va lega din nou de mine, numai atunci cînd voi fi posesorul ei legal.

— Vă ţin bine legat de mine prin umbra asta şi nu-mi scăpaţi, continuă el. Un om bogat ca dumneavoastră are nevoie de o umbră; altfel nu se poate. Şi vina dumneavoastră nu este decît că n-aţi recunoscut acest lucru mai devreme.

Mi-am continuat călătoria, pe acelaşi drum. Toate bunătăţile şi chiar strălucirea vieţii mă răsfăţau din nou. Puteam să mă plimb pe unde pofteam, deoarece aveam din nou o umbră, deşi era împrumutată. Mă bucuram de respectul pe care-l impune bogăţia, trăiam însă cu moartea în suflet. Miraculosul meu tovarăş de drum, care se prezenta pretutindeni ca servitorul umil al celui mai bogat om din lume, era de o îndemînare extraordinară, foarte abil şi priceput, un adevărat camerist de casă mare. Dar nu mă slăbea de loc; se ţinea scai de mine, cu credinţa că într-o bună zi voi încheia totuşi tîrgul propus, fie chiar numai pentru a scăpa de dînsul. Mă incomoda şi-l uram. Dar mă şi temeam de el.

Eram în puterea lui. Mă avea în mînă acum după ce mă readusese în splendorile lumii de care fugisem. Fiind nevoit să-i suport vorbăria, începeam să mă conving că are dreptate. Un om bogat trebuie să aibă o umbră și dacă doream să rămîn ceea ce el reușise să mă facă din nou, nu exista decît o singură soluție. Totuși, eram ferm hotărît să nu cedez. După ce îmi sacrificasem iubirea, după ce viața mea își pierduse orice culoare, nu mai eram dispus să-mi vînd sufletul acestei creaturi, nici chiar pentru toate umbrele din lume. Nu puteam ști cum avea să se termine toată întîmplarea asta.

Intr-o zi, ne aflam în fața unei peșteri pe care o vizitau de obicei străinii care făceau excursii în munți. Apele subterane vuiau din adîncuri și dacă aruncai o piatră înăuntru nici n-o mai auzeai cînd se lovea de fund. Ca de obicei, însoțitorul meu îmi zugrăvea cu imagini vii și cu mare lux de amănunte, ce aș realiza cu săculețul meu, dacă mi-aș fi recăpătat umbra. Stam cu coatele pe genunchi și fața în palme și-l ascultam pe ipocritul acesta frămîntat de lupta care se dădea în sufletul meu între ispită și neclintire. Nemaiputînd să rabd această luptă, am dat bătălia hotărîtoare :

— Domnul meu, mi se pare că aţi uitat că v-am permis să rămîneţi în preajma mea, numai cu anumite condiţii şi că eu mi-am rezervat deplina libertate.

— Dacă porunciţi, o şterg...

Se servea de această ameninţare în mod curent. Am tăcut. Începu imediat să împăturească umbra. Pălisem, dar l-am lăsat în pace. Urmă o tăcere lungă. Apoi spuse :

— Domnul meu, văd că nu mă puteţi suferi, că mă urîţi. O ştiu prea bine. Dar de ce mă urîţi ? Nu cumva fiindcă m-aţi atacat atunci pe cîmp, crezînd că-mi veţi putea lua cu forţa gluga fermecată ? Sau poate că din cauză că aţi încercat să mă jefuiţi de avutul meu, de umbra pe care v-o încredinţasem, ca unui om cinstit ? În ceea ce mă priveşte, eu nu vă urăsc pentru toate acestea. Mi se pare foarte natural ca cineva să se folosească de darurile sale, de şiretenie sau de forţă. Şi nu mă supără nici faptul că aveţi principii severe şi sînteţi cinstea personificată. Eu nu vă judec atît de aspru şi nu acţionez decît potrivit gîndurilor dumneavoastră. Am încercat eu oare vreodată să vă ucid pentru a vă lua sufletul pe care îl doresc ? Am trimis eu vreodată

pe cineva să vă ceară săculeţul? Am încercat oare să fug cu el?

Nu puteam răspunde nimic. El continuă:

— Va să zică, domnule, nu mă puteţi suferi? Foarte bine! Înţeleg asta şi nu v-o iau în nume de rău. Trebuie să ne despărţim, e limpede. Şi dumneavoastră începeţi să mă plictisiţi. Pentru a scăpa, în viitor, de prezenţa mea umilitoare, vă sfătuiesc din nou: răscumpăraţi umbra.

I-am întins săculeţul.

— Iată preţul!

— Ah, nu!

Am oftat din greu, spunînd:

— Bine, domnule, atunci să ne despărţim, şi te rog să nu-mi mai ieşi niciodată în cale. Lumea este destul de încăpătoare pentru noi amîndoi.

El zîmbi, şi-mi răspunse:

— Plec, domnule. Însă mai înainte, vreau să vă arăt cum să mă chemaţi, dacă o să aveţi nevoie de mine, cîndva, de cel mai supus servitor al domniei voastre. Nu aveţi decît să scuturaţi săculeţul acesta, astfel încît monedele de aur, care nu se termină niciodată, să zăngănească; la sunetul acesta apar într-o clipă. În lumea noastră orice om se gîndeşte la binele său.

După cum vedeţi, eu mă gîndesc în acelaşi timp şi la al domniei voastre, căci vă dau în felul acesta o putere nemaipomenită. Ah, săculeţul ăsta! Chiar dacă umbra domniei voastre ar fi fost mîncată de molii, săculeţul ne-ar fi ţinut legaţi unul de celălalt. Pe scurt, ceea ce ne leagă este aurul meu: puteţi dispune de servitorul domniei voastre de la orice depărtare. Ştiţi bine cît de folositor poate fi prietenilor mei şi că bogaţii se împacă foarte bine cu mine, de lucrul acesta v-aţi convins personal. În ceea ce priveşte umbra dumneavoastră, domnule, ţineţi bine minte că n-o s-o aveţi niciodată decît cu o singură condiţie!

Atunci, îmi apărură în faţă, chipurile unora dintre cunoscuţii mei. L-am întrebat repede:

— Domnul John ţi-a dat vreo semnătură?

El zîmbi:

— Nu era nevoie de la un prieten atît de bun.

— Pe legea mea, aş vrea să ştiu unde se află.

Atunci omul în gri vîrî, după ce stătu puţin pe gînduri, mîna în buzunar, de unde scoase, trăgînd de păr, figura palidă şi pocită a lui Thomas John, ale cărui buze învineţite de cadavru, mişcîndu-se, rosteau înspăimîntătoarele cuvinte: *„Justo judicio Dei judicatus sum; justo judicio*

Dei condemnatus sum" [1] M-am îngrozit şi aruncînd săculeţul zornăitor în prăpastie, i-am zvîrlit aceste cuvinte:

— Îţi poruncesc, demone, în numele lui Dumnezeu, pleacă de aici, şi să nu mai apari niciodată în faţa ochilor mei !...

El se ridică posomorît şi dispăru numaidecît după stîncile care mărgineau locul acela sălbatic.

IX

Stăteam acolo fără umbră şi fără bani. În schimb mi se luase o mare greutate de pe suflet, eram vesel. Dacă n-aş fi pierdut şi iubirea sau dacă nu m-aş fi simţit vinovat de această pierdere, cred că m-aş fi putut socoti fericit. Nu ştiam însă cu ce să încep. Mi-am cercetat buzunarele în care am găsit cîteva monede de aur. Le-am numărat, rîzînd. Îmi lăsasem calul în vale, la han, şi mi-era ruşine să mă reîntorc. Eram silit să aştept cel puţin pînă-n amurg:

---

[1] Am fost judecat după dreapta judecată a lui Dumnezeu; am fost condamnat după dreapta judecată a lui Dumnezeu (în limba latină, în original).

soarele era încă sus pe cer. M-am lungit la umbra unui copac şi am adormit liniştit.

In vis mi-au apărut cele mai plăcute imagini într-un dans vesel. Cu o cunună de flori în păr, Mina a trecut pe lîngă mine, zîmbindu-mi prietenos. Chiar şi credinciosul Bendel mi-a apărut împodobit cu flori şi m-a salutat zîmbind bucuros. I-am mai văzut şi pe alţii; mi se pare că te-am zărit şi pe tine, Chamisso, ca într-un vălmăşag îndepărtat. Deşi soarele strălucea puternic, nimeni nu avea umbră şi ceea ce e mai curios era că nimeni nu părea mulţumit din această pricină. Ne aflam parcă într-o dumbravă de palmieri plină de cîntece şi flori, de iubire şi veselie. Nu puteam reţine şi nici distinge bine chipurile, dar ştiu că visul îmi plăcea şi mă temeam să nu mă trezesc. M-am trezit într-adevăr, dar am rămas cu ochii închişi pentru a mai păstra în suflet imaginile acelea minunate care se destrămau.

Cînd am deschis în sfîrşit ochii, soarele era tot pe cer, dar la răsărit. Dormisem toată noaptea. Era un semn că nu mai trebuia să mă reîntorc la han. Am renunţat cu inima împăcată, la tot ce mai aveam acolo şi m-am hotărît să plec pe jos, pe un drum care se furişa pe la

poalele împodobite ale muntelui, lăsîndu-mă în voia soartei. Nu m-am întors şi nici nu m-am gîndit să mă adresez lui Bendel, pe care-l lăsasem bogat — lucru pe care l-aş fi putut face fără îndoială. Mă gîndeam la noul meu rol pe care urma să-l ocup în societate. Costumul meu era foarte modest. Aveam o scurtă neagră şi veche, pe care o purtasem şi la Berlin şi pe care o găsisem nu ştiu cum, în timpul călătoriei. Purtam o şapcă de călătorie şi o pereche de ghete vechi. M-am ridicat, am rupt o creangă noduroasă dintr-un pom, ca amintire, şi am pornit astfel în pribegie.

Într-o pădure, am întîlnit un ţăran bătrîn care m-a salutat respectuos şi cu care am intrat în vorbă. La început, ca orice călător curios, m-am interesat încotro duce drumul, apoi de regiune şi de locuitorii ei, de bogăţiile munţilor şi de multe altele. Bătrînul mi-a răspuns vorbind din belşug şi cu multă înţelepciune. Cînd am ajuns la albia unui torent, care inundase o bună bucată de pădure, mi-am dat seama cu spaimă că locul era plin de soare. L-am lăsat pe ţăran să treacă înaintea mea, dar cînd a ajuns în mijlocul apei s-a oprit deodată şi s-a întors spre mine să-mi arate cum s-a produs inundaţia. Atunci

observă imediat că-mi lipsește umbra și se opri la mijlocul povestirii.

— Dar ce-i asta ? Domnul n-are umbră !

— Din păcate! Din păcate! i-am răspuns eu, oftînd. În timpul unei boli grele, de care am zăcut foarte mult, mi-au căzut unghiile, părul și umbra. Privește și dumneata, unchiule ; la vîrsta mea, părul care mi-a crescut este alb ; unghiile sînt foarte scurte, iar umbra nu vrea să mai crească de loc.

— Ei ! făcu bătrînul, dînd din cap, n-ai umbră și asta nu e bine. De bună seamă că a fost o boală tare grea...

Nu mai continuă povestirea începută ; la prima cotitură de drum mă părăsi fără nici un cuvînt. Veselia îmi pieri și lacrimi amare începură să-mi curgă din nou pe obraz.

Cu inima zdrobită mi-am continuat drumul ferindu-mă să mai întîlnesc oameni. Poposeam în locurile cele mai întunecoase din pădure și cînd dădeam de vreun luminiș scăldat în soare, trebuia să aștept uneori ceasuri întregi, ca să nu fiu zărit de oameni. Noaptea, mă adăposteam prin sate. De fapt mergeam în căutarea unei mine în munții aceea unde speram că voi putea lucra sub pămînt. Căci pe lîngă faptul că,

acuma, eram silit să mă întreţin singur, îmi dădeam seama că numai o muncă încordată ar putea să-mi alunge gîndurile sfîşietoare.

Două zile ploioase mi-au uşurat călătoria, dar mi-au distrus ghetele, ale căror tălpi erau destul de bune pentru contele Petre, dar nu pentru un biet călător. Ajunsesem să umblu în picioarele goale. Trebuia să-mi procur o pereche de ghete. Le-am cumpărat în dimineaţa următoare dintr-un bîlci, de la o dugheană unde atîrnau fel de fel de ghete vechi și noi. Le-am ales cu grijă și m-am tocmit mult. A trebuit să renunţ la o pereche nouă, care îmi plăcea, dar era prea scumpă. M-am mulţumit cu o pereche de cizme mai vechi, dar încă destul de bune, pe care le-am luat și am plătit unui tînăr cu bucle blonde, care ţinea dugheana şi care mi-a zîmbit, urîndu-mi drum bun. M-am încălţat cu cizmele și am ieşit din tîrg pe partea dinspre miazănoapte.

Eram cufundat în gînduri şi abia zăream pe unde calc, deoarece mă tot gîndeam la mina pe care trebuia s-o găsesc chiar în noaptea aceea și unde nu știam cum să mă prezint. Nu făcusem încă nici două sute de pași, cînd am observat că am pierdut drumul. Uitîndu-mă împrejur, am văzut că mă aflu într-o pădure seculară de

brazi în care nu pătrunsese, încă, nici o secure. Am mai făcut cîțiva pași și m-am pomenit înconjurat de stînci pleșuve, acoperite numai cu mușchi și buruieni și unde am dat de zăpadă și de întinderi de gheață. Era tare frig. Am privit îndărăt ; pădurea dispăruse. Am mai făcut cîțiva pași ; în jurul meu domnea o liniște de moarte. Cît vedeai cu ochii — ghețari acoperiți de ceață groasă. Soarele plutea sîngeriu la marginea orizontului. Frigul era de neîndurat. Nu-mi dădeam seama ce se întîmplase cu mine ; gerul năprasnic mă silea să iuțesc pașii și auzeam numai vîjiitul unor ape îndepărtate. Am mai făcut un pas și m-am pomenit pe coasta de gheață a unui ocean. Turme nenumărate de foci se aruncară mugind în valurile oceanului din fața mea. Am pornit de-a lungul coastei pînă ce am dat din nou de stînci, de păduri de mesteceni și de brazi. Am mai alergat vreo cîteva minute drept înainte. Căldura devenise înăbușitoare. Am privit în jur. Eram în mijlocul unor lanuri de orez, minunat plantate, între duzi. M-am așezat la umbra lor ; m-am uitat la ceas ; nu părăsisem bîlciul decît de un sfert de oră. Credeam vă visez. M-am mușcat de deget ca să mă trezesc, dar eram treaz. Am închis ochii să-mi vin în

fire. Am auzit oameni rostind pe nas cuvinte ciudate. Am deschis ochii. Doi chinezi, uşor de recunoscut după înfăţişarea lor asiatică, şi după veşminte, îmi vorbeau în limba lor, cu obişnuitele plecăciuni. Am tresărit speriat şi m-am dat doi paşi înapoi. Nu-i mai văzui. Peisajul se schimbase cu totul: în locul lanurilor de orez, erau copaci şi păduri. Am cercetat pomii şi ierburile ce înfloreau în jurul meu. Am recunoscut plante din Asia de sud-est. Am vrut să mă apropii de un pom şi am făcut un pas. Peisajul s-a schimbat iarăşi. Dacă am văzut aşa, am început să păşesc ca un recrut la instrucţie care îşi calculează paşii şi merge cu grijă. Prin faţa mea se perindau mereu alte şi alte ogoare minunate, cîmpii, livezi, munţi, stepe şi pustiuri. Nu mai era nici o îndoială: aveam în picioare cizmele fermecate.

X

Profund mişcat, am căzut în genunchi, vărsînd lacrimi de recunoştinţă, căci deodată mi se deschidea un nou viitor. Alungat din mijlocul oamenilor, din cauza unei greşeli tinereşti, mi se dădea cel puţin posibilitatea să trăiesc în mij-

locul naturii pe care o iubeam atît de mult ; pămîntul mi se oferea ca o grădină bogată în care să trăiesc, luînd studiul drept călăuză și izvor al puterii și avînd ca scop în viață știința. N-am luat o hotărîre. Am căutat însă, atunci, să îndeplinesc întocmai, printr-o muncă serioasă și perseverentă, ceea ce în clipa aceea apăruse în fața ochilor mei sufletești și cu cît mă apropiam mai mult de acest ideal, cu atît eram mai mulțumit de mine însumi.

Am pornit la drum, ca să arunc o privire asupra cîmpului de pe care aveam să strîng roadele. Mă aflam pe înălțimile Tibetului, iar soarele pe care îl văzusem răsărind de cîtăva vreme se și pregătea, aici, să apună : am parcurs Asia de la est la vest, am ajuns soarele din urmă, și iată-mă în Africa. Am cercetat-o cu luare-aminte, măsurînd-o în lung și-n lat. În Egipt, după ce am privit cu uimire templele și vechile piramide, am zărit, nu departe de acolo, în deșert, Teba cea cu o sută de porți și peșterile unde locuiseră anahoreții creștini. O voce lăuntrică mi-a șoptit deslușit : „Acolo va fi casa ta !“ Mi-am ales o peșteră dintre cele mai singuratice, care era pe cît de încăpătoare și de potrivită pentru mine,

pe atît de apărată de șacali. Apoi am plecat mai departe.

Am trecut în Europa pe la Coloanele lui Hercule[1] și după ce am cutreierat provinciile din sud și din nord, am trecut prin nordul Asiei peste gheţurile polare spre Groenlanda şi America, am cutreierat amîndouă continentele acestea și iarna, care începuse să bîntuie în sud, m-a gonit repede, de la capul Horn îndărăt spre nord. Am zăbovit în Asia Orientală pînă ce s-a luminat de ziuă și, după ce m-am odihnit, mi-am continuat drumul. Am cutreierat, de-a lungul celor două Americi, lanţul de munţi care ating cele mai mari înălţimi de pe glob. Am pășit încet și cu băgare de seamă de pe un pisc pe altul, trecînd peste vulcani în erupţie şi peste creste înzăpezite, adeseori suflînd din greu, pînă am ajuns la muntele Ellias[2] şi am sărit peste strîmtoarea Behring în Asia. Aici am mers de-a lungul coastei de răsărit cu nenumăratele ei cotituri, cercetînd cu o deosebită atenţie, care dintre insule mi-ar fi mai accesibilă. Cizmele mele fermecate m-au trecut de pe peninsula Malaca în Sumatra, Java, Bali și Lamboc. Am căutat,

[1] Lumea antică denumea astfel strîmtoarea Gibraltar.
[2] Înălţime în munţii Alegani din America de Nord.

riscîndu-mi viața, să găsesc printre mulțimea aceasta de insule mici și de stînci o trecere la nord-vest, către Borneo și celelalte insule ale acestui arhipelag, dar n-am reușit deși am făcut încercări dintre cele mai curajoase. A trebuit să renunț. M-am așezat așadar pe cea mai îndepărtată limbă de pămînt a insulei Lamboc și, întors spre sud-est, am plîns ca și cînd aș fi fost pe după gratiile unei închisori, deoarece dădusem atît de repede peste o piedică. Noua Olandă [1] — care este atît de minunată și a cărei cunoaștere este atît de necesară pentru geografia și bogăția globului pămîntesc — cu plantele și animalele ei, cu Marea Sudului și cu insulele sale de corali, toate îmi erau interzise. În felul acesta, chiar de la început, opera la care meditam și pe care urma s-o făuresc era condamnată să rămînă neterminată. Vai, dragul meu Adalbert, ce se alege din truda omenească!

Am încercat de mai multe ori, pe o iarnă năprasnică, să străbat emisfera sudică de la Capul Horn pînă la țara lui Van Dimen și pînă la Noua Olandă, peste ghețurile polare, fără să mă preocupe cum m-aș mai putea întoarce. Deși se putea ca acest pămînt groaznic să mă închidă ca un

[1] Vechea denumire a Australiei.

capac de cosciug, am călcat cu un curaj nebun pe gheţurile plutitoare — sfidînd frigul şi apa. Totul a fost în zadar; n-am ajuns în Noua Olandă. De atunci, mă reîntorceam adesea pe insula Lamboc, unde mă aşezam pe cea mai îndepărtată limbă de pămînt şi plîngeam cu lacrimi amare, ca la zăbrelele de nezdruncinat ale închisorii mele.

În sfîrşit, am părăsit aceste locuri şi am intrat din nou în centrul Asiei cu inima zdrobită. am străbătut-o urmărind revărsatul zorilor spre apus, ajungînd chiar în noaptea aceea în Teba, la locuinţa care-mi fusese hărăzită şi pe la care trecusem cu o zi mai înainte, în timpul după-amiezii.

După ce m-am odihnit puţin, deoarece în Europa era ziuă, prima mea grijă a fost să-mi procur tot ce-mi era necesar. Înainte de toate nişte piedici pentru cizmele mele, căci mi-am dat seama cît era de neplăcut să nu-ţi poţi încetini paşii decît descălţîndu-te, pentru a putea cerceta pe îndelete lucrurile de care te apropii.

Mi-am îndeplinit dorinţa încălţîndu-mi peste cizme o pereche de papuci. Cu timpul ajunsesem să am chiar două perechi de papuci, deoarece aruncam din picioare o pereche fără să mai am

timp s-o ridic, ori de cîte ori oamenii sau fiarele mă speriau în timpul cercetărilor mele botanice. Ceasornicul meu, prea bun pentru durata scurtă a drumurilor mele, era un cronometru excelent. Mai aveam nevoie de un sextant, de cîteva instrumente de fizică şi de cărţi.

Pentru a mi le procura, am făcut cîteva drumuri primejdioase la Londra şi Paris, ajutat de umbra unei ceţi binevoitoare. După ce am terminat aurul care-mi mai rămăsese, am folosit în loc de bani fildeşul pe care-l găseam cu uşurinţă în Africa, deşi eram obligat să aleg întotdeauna colţii cei mai mici, ca să-i pot duce. În sfîrşit, avînd toate cele necesare mi-am început noua viaţă de iubitor al ştiinţei.

Am colindat pămîntul în lung şi-n lat, măsurînd cînd înălţimile, cînd temperatura izvoarelor şi a aerului, studiind animalele şi plantele şi alergînd de la ecuator la pol şi de la un continent la altul ca să compar rezultatele între ele. Hrana mea obişnuită se compunea din ouă de struţ african, sau de păsări din mările nordice şi din banane sau alte fructe pe care le culegeam din palmierii tropicali. În lipsă de fericire, întrebuinţam un surogat numit nikotiana, iar pentru a înlocui sentimentele de dragoste şi

prietenie, aveam un cățăluș care îmi păzea vizuina din Teba, și care, de cîte ori mă reîntorceam încărcat cu noi comori, îmi sărea vesel înainte, făcîndu-mă să uit că sînt singur pe lume. Dar încă o aventură avea să mă aducă din nou printre oameni.

XI

Într-o zi, cu papucii trași peste cizme, adunam de pe coastele Norvegiei alge și licheni, cînd, deodată, de după stîncă îmi ieși înainte un urs polar. Zvîrlind papucii, am vrut să trec pe o insulă din fața mea punînd piciorul pe o stîncă ieșită din valuri. Am pus un picior pe stîncă, dar am alunecat și am căzut în mare, deoarece din neatenție, la celălalt picior îmi rămăsese agățat unul din papuci.

Am simțit că mă cuprinde un frig de moarte și abia am reușit să scap cu viață. De îndată ce am pus piciorul pe pămînt, am luat-o la goană cît mă țineau puterile, către deșertul Libiei, ca să mă usuc la soare. Dar soarele mi-a încins capul atît de tare, încît m-am îmbolnăvit, și am pornit amețit iar spre nord. Și, ca să scap de amețeala aceea, am pornit-o repede, dar

cu paşi nesiguri de la apus la răsărit şi de la răsărit la apus. Treceam rînd pe rînd de la zi la noapte şi de la vară la iarnă.

Nu ştiu cît timp am rătăcit aşa. O febră cumplită îmi mistuia trupul. Simţeam că-mi pierd cunoştinţa. Spre nenorocirea mea, în timp ce alergam aşa în neştire, am călcat pe piciorul cuiva. Probabil că i-am produs o mare durere, căci m-am pomenit îmbrîncit şi am căzut jos.

Cînd mi-am recăpătat cunoştinţa, zăcea într-un pat moale şi călduros, aşezat lîngă alte paturi la fel, într-un salon larg şi luminos. Cineva şedea la căpătîiul meu. Un grup de oameni mergeau de la un pat la altul. S-au oprit apoi şi la al meu. Vorbeau despre mine, dar mă numeau *Numărul Doisprezece*. Cu toate astea la picioarele mele, pe perete, pe o placă de marmură neagră, stătea scris cu litere mari de aur, numele meu. Nu era nici o amăgire; era chiar aşa scris:

PETER SCHLEMIHL

În afară de numele meu pe placă mai era scris încă ceva. Eram însă prea slăbit pentru a putea desluşi. Am închis din nou ochii. Am auzit citindu-se ceva în care era vorba de Peter Schlemihl, dar nu puteam înţelege sensul. În

fața patului meu apăru un om cu un zîmbet prietenos pe față și o femeie frumoasă, în rochie neagră. Figurile nu-mi erau străine; dar nu le puteam recunoaște.

A trecut cîtva timp și mi-am revenit în puteri. Mă numeam *Numărul Doisprezece* și *Numărul Doisprezece* din cauza bărbii sale lungi trecea drept evreu; totuși aveam o îngrijire aleasă. Faptul că nu aveam umbră părea că nu fusese observat. Cizmele mele se aflau în siguranță după cum am fost asigurat, împreună cu celelalte lucruri ce s-au găsit asupra mea, cînd fusesem adus aici. Și urmau să-mi fie înapoiate după însănătoșire. Clădirea în care zăceam bolnav se numea *Schlemihlium;* iar rîndurile pe care eu, Peter Schlemihl, le citisem pe placa aceea de marmură erau un fel de binecuvîntare pentru Peter Schlemihl, autorul și binefăcătorul acestui așezămînt. Omul prietenos pe care-l văzusem la căpătîiul meu era Bendel, iar femeia frumoasă, Mina.

M-am însănătoșit pe nesimțite în *Schlemihlium,* și am aflat o mulțime de lucruri. Mă găseam în orașul natal al lui Bendel, unde acesta întemeiase pe numele meu, cu restul aurului blestemat, acest spital, condus chiar de el, pentru

oamenii nenorociţi. Mina rămăsese văduvă. Un scandalos proces penal îl costase viaţa pe domnul Rascal, pe ea cea mai mare parte din avere. Părinţii ei muriseră. Mina se retrăsese aici şi trăia cu frica lui Dumnezeu, ocupîndu-se cu opere de binefacere.

Intr-o zi, discută la patul *Numărului Doisprezece* cu domnul Bendel :

— Nobilă doamnă, de ce vă primejduiţi viaţa atît de des, venind în aerul acesta infectat ? Oare viaţa dumneavoastră este atît de amară, încît să doriţi moartea ? . . . .

— Nu, domnule Bendel ; de cînd mi s-au spulberat toate visele, m-am trezit la realitate şi mă simt foarte bine. De atunci nu mai doresc moartea, dar nici nu mă tem de ea. Acum, mă gîndesc cu seninătate atît la trecut cît şi la viitor. Nu este oare şi pentru dumneata o mare fericire să slujeşti cu credinţă pe stăpînul şi prietenul dumitale ?

— Ba da, nobilă doamnă, lăudat fie Domnul. Cu toate astea nu pot spune că cele petrecute pînă acum n-au fost minunate. Am băut fără nici o chibzuială din cupa plină şi binele şi răul. Acum cupa s-a golit. S-ar putea crede că totul a fost doar o încercare şi că abia acum, după

ce am fost înzestrați cu o înțeleaptă înțelegere, putem aștepta adevărul început. Atunci, începutul acesta se prezenta cu totul altfel și noi, deși nu dorim să retrăim iluziile din trecut, totuși ne bucurăm că le-am trăit. De asemenea, am credința că vechiului nostru prieten îi merge acum mai bine decît odinioară.

— Și eu am aceeași credință, răspunse frumoasa văduvă.

Apoi se depărtară amîndoi.

Această convorbire m-a impresionat adînc, dar nu mă puteam decide dacă e mai bine să spun cine sînt sau să plec. Totuși m-am hotărît. Am cerut hîrtie și creion și am scris următoarele cuvinte:

„Intr-adevăr și vechiului vostru prieten îi merge acum mai bine decît altădată, și dacă uneori mai este încă trist e din pricina remușcărilor pentru cele întîmplate."

După aceea mi-am cerut hainele, susținînd că mă simt în putere. Mi s-a adus cheia de la dulăpiorul de lîngă pat, în care mi-am găsit toate lucrurile. M-am îmbrăcat, mi-am pus pe umăr cutia botanică în care am găsit cu plăcere lichenii nordici, mi-am îmbrăcat scurta, mi-am

tras cizmele, am pus bilețelul pe pat și deschizînd ușa, am pornit cu pași mari spre Teba.

Cum mergeam așa, de-a lungul coastei siriene, pe drumul pe care mersesem și ultima dată, m-am pomenit că-mi iese înainte sărmanul meu Figaro, cățelușul care mă așteptase atîta vreme și care plecase, singur, în căutarea mea. M-am oprit și l-am chemat. Bietul cățel începu să schelălăie și să sară în sus de bucurie. Impresionat pînă la lacrimi l-am luat în brațe, căci ar fi fost imposibil să mă urmeze pe jos, și am pornit mai departe spre casă.

Am găsit totul așa cum lăsasem și, încetul cu încetul, prinzînd puteri, m-am reîntors la ocupațiile mele de mai înainte, la vechiul meu fel de viață. Numai că de atunci m-am ferit de frigul polar, atît de neprielnic pentru mine.

Și așa, dragă Chamisso, trăiesc și astăzi. Cizmele mele nu se uzează, așa după cum mă făcuse să mă tem, la început, opera savantă a renumitului Tieckius, *De rebus gestis Pollicilli*[1]. Puterea lor rămîne neschimbată ; numai puterile mele mă părăsesc. Am însă mîngîierea de a le

---

[1] Aluzie la opera poetului romantic german Ludwig Tieck (1773—1853). *Viața și faptele micului Thomas, zis Policar*, basm în 3 acte, scris în 1811.

fi întrebuințat într-un scop dintre cele mai nobile. Atît cît mi-au permis cizmele, am cunoscut mai temeinic decît oricare alt om, pămîntul, configurația sa geografică, înălțimile lui, temperatura, schimbările atmosferice, fenomenele puterii magnetice, viețuitoarele și, în special, regnul vegetal. Am consemnat faptele în mai multe volume, cît se poate de exact și într-o perfectă ordine, expunînd concluziile și părerile mele în cîteva tratate. Am cercetat geografia Africei Centrale și a regiunilor polare de nord, Asiei Centrale și a coastelor ei de răsărit. Volumul meu: *Historia stirpium plantarum utriusque orbis*[1], reprezintă doar un amplu fragment din opera *Flora universalis terrae*[2] și o verigă principală a lucrării mele, *Systema naturae*[3]. Și, după părerea mea, sînt convins nu numai că am sporit cu mai mult de o treime numărul speciilor cunoscute, dar cred că am și contribuit cu ceva la cunoașterea sistemului naturii și a geografiei plantelor. Acum lucrez cu încordare la opera mea despre faună. Voi avea grijă ca ma-

[1] Istoria familiilor plantelor de pretutindeni (în limba latină, în original).
[2] Flora întregului pămînt (în limba latină, în original).
[3] Sistemul naturii (în limba latină, în original).

nuscrisele să fie depuse la Universitatea din Berlin, înainte de moartea mea.

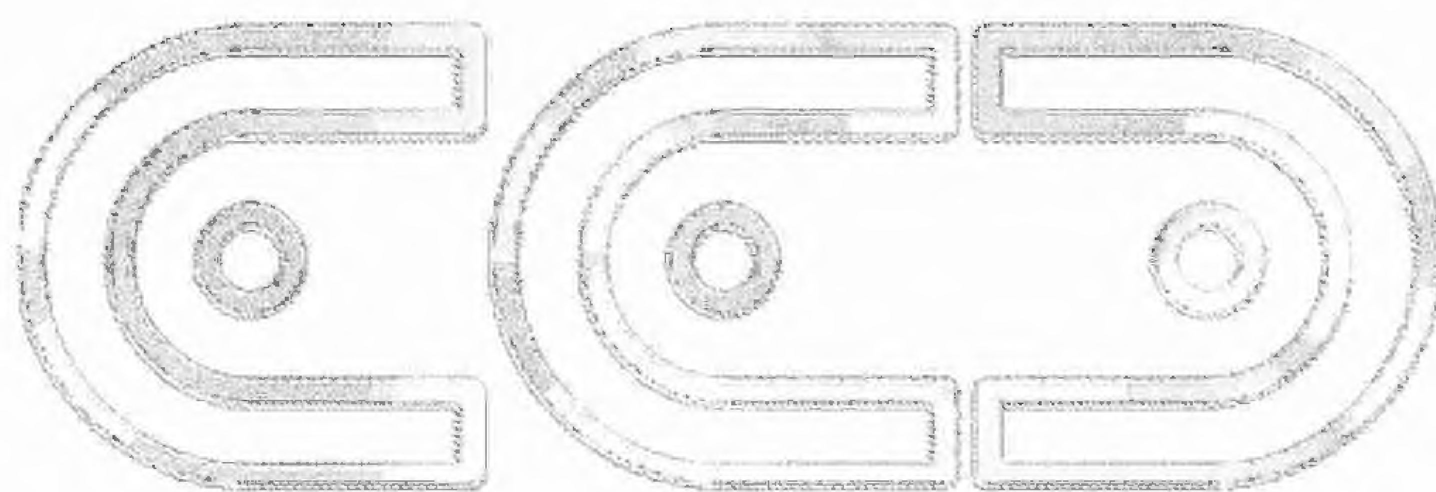
Iar ţie, dragul meu Chamisso, îţi las moştenire această poveste minunată care ar putea, eventual, să folosească drept învăţătură multora dintre locuitorii acestui pămînt, după ce eu voi fi dispărut. Tu însă, prietene, dacă vrei să trăieşti printre oameni, învaţă să respecţi mai întîi umbra şi numai apoi banul. Dacă doreşti însă să trăieşti numai prin tine şi prin fiinţa ta, oh, atunci nu ai nevoie de nici un sfat.

EXPLICIT [1]

---

[1] Prescurtarea latinescului: *Volumen explicitet est* — cartea s-a sfîrşit.

Scanare și prelucrare digitală

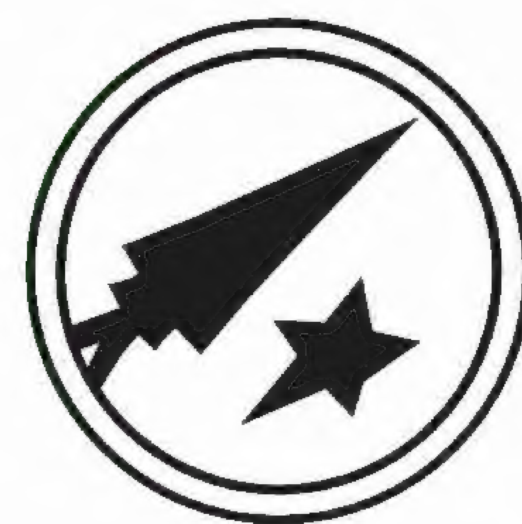

de

Anonim

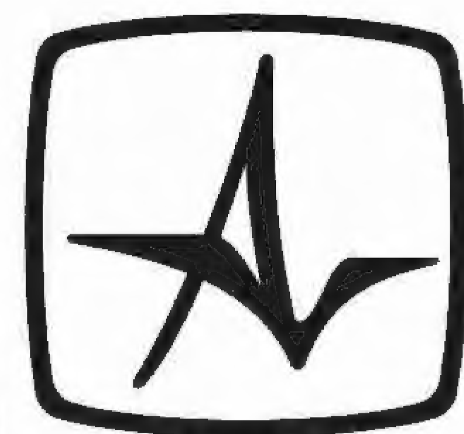

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

